

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας

A. ΚΕΙΜΕΝΟ

Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἂν αὐτὴν τοῖς Ἑλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῆ. Εἰ δέ τοι καὶ ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ταῦτα ἐγίγνωσκον, ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρώων, μάλιστα δὲ οἱ αὐτοῦ υἱεῖς, ὅποτε συμμίσοιεν τοῖς Ἑλλησιν, ἀπώλλυντο, Πρίαμος, εἰ καὶ αὐτὸς Ἑλένη συνώκει, ἀπέδωκεν ἂν αὐτὴν Μενελάῳ, ἵνα αὐτὸς καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀπαλλαγείεν τῶν παρόντων κακῶν. Ἄλλ' οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι οὐδὲ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπιστευον οἱ Ἑλληνες, ὡς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι, τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι καταφανῆς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι, ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν.

Ἡρόδοτος, Ἱστορίη 2.120 (διασκευή)

Λεξιλόγιο

εἰ:	αν
ἐν Ἰλίῳ:	μέσα στο Ἰλιο
εἰμί:	εἶμαι, υπάρχω, βρῖσκομαι
ἀποδίδωμι:	επιστρέφω, δίνω πίσω
ἐκόν:	με τη θέληση (κάποιου)
ἄκων:	χωρὶς τη θέληση (κάποιου)
γάρ:	γιατί, διότι

οὕτω:	έτσι, τοιουτοτρόπως, κατ' αυτό τον τρόπο
οὕτω(ς) ... ὥστε:	τόσο ... ὥστε
φρενοβλαδής:	παράφρων, τρελός, βλαμμένος στο μυαλό
σφέτερος, -α, -ον:	δικός, -ή, -ό τους
κινδυνεύω:	διατρέχω κίνδυνο, θέτω σε κίνδυνο
βούλομαι:	θέλω, επιθυμώ
ὅπως:	για να
συνοικέω -ῶ:	κατοικώ μαζί με κάποιον, ζω μαζί με κάποιον
τοι:	δέδαια
γιγνώσκω:	γνωρίζω
ταῦτα γινώσκω:	αυτή τη γνώμη έχω
ἐπεί:	όταν
μάλιστα:	προπάντων, κυρίως
οἱ υἱεῖς αὐτοῦ:	τα δικά του τα παιδιά, τα παιδιά του
ὁπότε:	όταν, οποτεδήποτε, κάθε φορά που
συμμίσγω:	(εδώ) συγκρούομαι
ἀπόλλυμαι:	χάνομαι, σκοτώνομαι
ἀπαλλάσσομαι:	διαφεύγω, ξεμπερδεύω, απομακρύνομαι, γλιτώνω
τὰ παρόντα κακά:	οι παρούσες συμφορές, τα παρόντα δεινά
οὐκ εἶχον:	δεν είχαν
λέγουσιν αὐτοῖς:	παρόλο που αυτοί έλεγαν
ὥς:	ὅπως
ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι:	εγὼ πιστεύω, κατά τη γνώμη μου
τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντες:	επειδὴ ο θεός μηχανευόταν
ἡ πανωλεθρία:	πλήρης καταστροφή, ολοκληρωτική καταστροφή
καταφανής:	ολοφάνερος
ποιέω -ῶ:	κάνω, καθιστώ
τιμωρία:	ποινή
παρὰ τῶν θεῶν:	εκ μέρους των θεών

Μετάφραση στη νεοελληνική

Κείμενο

*Εἰ Ἑλένη ἦν ἐν Ἰλίῳ,
οἱ Τρῶες ἀπέδοντο ἂν αὐτὴν
τοῖς Ἑλλησιν,
ἐκόντος γε
ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου.*

Μετάφραση

Αν η Ελένη ήταν (= δρισκόταν) μέσα
στο Ἴλιο,
οι Τρῶες θα την έδιναν πίσω
στους Ἑλληνες,
είτε με τη θέληση, δέδαια,
είτε χωρίς τη θέληση του Αλεξάνδρου
(= του Πάρη).

Πρίαμος γὰρ δὴ
οὐκ ἦν γε οὕτω φρενοβλαθῆς

οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες,
ὥστε ἐδούλοντο
κινδυνεύειν
τοῖς σφετέροις σώμασι
καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει,

ὅπως Ἀλέξανδρος συνοικῆ
Ἐλένη.

Εἰ δέ τοι
καὶ ἐγίγνωσκον ταῦτα
ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις,
ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρώων,

μάλιστα δὲ οἱ νιεῖς αὐτοῦ,
ὅποτε συμμίγοιεν
τοῖς Ἑλλησιν,
ἀπώλλυντο,
Πρίαμος,
εἰ καὶ αὐτὸς συνῶκει Ἐλένη,

ἀπέδωκεν ἂν αὐτὴν Μενελάω,
ἵνα ἀπαλλαγεῖεν
αὐτὸς καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ
τῶν παρόντων κακῶν.

Ἄλλὰ γὰρ
οὐκ εἶχον Ἐλένην
ἀποδοῦναι

οὐδὲ ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες
αὐτοῖς λέγουσιν τὴν ἀλήθειαν,
ὥς μὲν ἐγὼ ἀποφαίνομαι γνώμην,
τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος
ὅπως ποιήσωσι τοῦτο
καταφανὲς τοῖς ἀνθρώποις
ἀπολόμενοι πανωλεθρία,
ὥς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων
μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι
παρὰ τῶν θεῶν.

Γιατί ο Πρίαμος, ως γνωστόν,
δεν ἦταν βέβαια τόσο παράφρων
(= δεν εἶχε τόση διλάθη στο μυαλό)
οὔτε οἱ ἄλλοι Τρῶες,
ὥστε να θέλουν
να θέτουν σε κίνδυνο
τη ζωή τη δική τους
καὶ τα παιδιά τους καὶ την πόλη
τους (= την ὑπαρξη της πόλης τους),
για να κατοικεῖ (= για να συζεῖ)
ο Αλέξανδρος με την Ελένη.
Καὶ αν βέβαια
εἶχαν αυτή τη γνώμη
κατά τα πρώτα χρόνια,
ὅταν (ὁμως ἐπειτα) πολλοὶ ἀπὸ τους
ἄλλους Τρῶες,
καὶ κυρίως οἱ γιοι του,
κάθε φορά που συγκρούονταν
με τους Ἑλληνες
χάνονταν (= σκοτώνονταν),
ο Πρίαμος,
ἀκόμη κι αν ο ἴδιος συγκατοικούσε με
την Ελένη,
θα την ἔδινε πίσω στο Μενέλαο,
για να ἀπαλλαγούν (= να γλιτώσουν)
ο ἴδιος καὶ οἱ υπηκόοι του
ἀπὸ τα παρόντα κακά (= ἀπὸ τα βάσανα
που τους εἶχαν ὀρει).
Ἀλλὰ πράγματι (= δεδαίως)
δεν εἶχαν την Ελένη,
ὥστε να την ἐπιστρέψουν (= για να τη
δώσουν πίσω)
οὔτε τους πίστευαν οἱ Ἕλληνες,
παρόλο που αὐτοὶ ἔλεγαν τὴν ἀλήθεια,
ὅπως ἐγὼ πιστεύω (= κατὰ τη γνώμη μου),
ἐπειδὴ ο θεὸς μηχανευόταν,
για να κάνουν αὐτὸ
ολοφάνερο στους ἀνθρώπους
με τὴν ολοκληρωτικὴ τους καταστροφὴ,
ὅτι δηλαδή για τα μεγάλα ἀδικήματα
μεγάλες εἶναι καὶ οἱ τιμωρίες
ἐκ μέρους των θεῶν.

Γραμματικά

- 1. εἶ:** υποθετικός σύνδεσμος.
- 2. ἔν:** μονοσύλλαδη κύρια πρόθεση που συντάσσεται μόνο με δοτική.
- 3. Ἰλίφ:** δοτ. εν. στο ουδ. γένος του κύριου δευτερόκλιτου ονόματος τῷ Ἰλίῳ (τοῦ Ἰλίου).
- 4. Ἑλένη:** ονομ. εν. στο θηλ. γένος του κύριου πρωτόκλιτου ονόματος ἡ Ἑλένη (τῆς Ἑλένης).
- 5. ἦν:** γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. εἶμι (= εἶμαι, θρῖσκομαι, υπάρχω), ἦν και ἦ, ἔσομαι ἐγενόμην, γέγονα, ἐγεγονέναι.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: οὐσία, παρουσία, ἀπουσία, ἐξουσία, παρών, -ούσα, -όν, ὄντως.
Φράσεις με το ρ. εἶμι
ἐν σοὶ ἔστιν = εἶναι στο χέρι σου
διὰ φόβον εἶμι = φοβούμαι
εἶμι περί τι = ασχολούμαι με κάτι
εἶμι παρά τινι = παρευρίσκομαι
ἐμμαντοῦ εἶμι = εἶμαι κύριος του εαυτοῦ μου
ἀνδρὸς ἔστι = εἶναι καθήκον του ἀνδρα, εἶναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του ἀνδρα
ἔστι μοι = ἔχω
ἔστι μοι θουλομένῳ = θούλωμαι, θέλω
ἐν ἀθυμίᾳ εἶμι = αθυμῶ
εἶμι ὑπό τινα = εἶμαι κάτω από την ἐξουσία κάποιου
οἱ οὐκ ὄντες = οἱ νεκροί
οἱ ἐν τέλει ὄντες = οἱ ἀρχοντες.
- 6. ἀπέδοντο:** γ' πληθ. πρόσ. οριστικής αορίστου δ' του ρ. ἀποδίδομαι, ἀπεδιδόμην, ἀποδώσομαι, ἀποδοθήσομαι, ἀπεδόμην, ἀπεδόθην, ἀποδέδομαι, ἀπεδεδόμην.
ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: δόση, ἀπόδοση, δωρεά, δῶρο, παράδοση, κατάδοση, ἐπίδοση, δότης, καταδότης, αιμοδότης, προδότης, προδοσία, προδοτικός, μεταδότης, μεταδοτικός, εκδότης, ἐκδοση, εκδοτικός, πληροφοριοδότης, διάδοση, διαδοσία, ἐπίδοση.
Φράσεις με το ρ. δίδωμι
δίδωμι λόγον τινι = δίνω σε κάποιον την ἀδεια να μιλήσει

δίκην δίδωμί τινι = τιμωρούμαι από κάποιον
δίδωμι χάριν = χαρίζομαι, υποχωρώ
ἀκοήν δίδωμί τινι = παρέχω ἀκρόαση σε κάποιον.

- 7. ἄν:** δυνητικό ἄν.
- 8. αὐτήν:** αιτ. εν. στο θηλ. γένος της επαναληπτικής αντωνυμίας αὐτός, -ή, -ό. Η αντωνυμία αυτή κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο της δ' κλίσης σε -ος, -η, -ον ἀλλά χωρίς το τελικό -ν στο ουδέτερο του ενικού.
- 9. Ἕλλησιν:** δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου κύριου ονόματος ὁ Ἕλληγ (τοῦ Ἕλληγος).
- 10. Τρῶες:** ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου κύριου ονόματος ὁ Τρῶς (τοῦ Τρῶος).
- Πληθ. αριθμός:** οἱ Τρῶες, τῶν Τρῶων, τοῖς Τρῶσιν(ν), τοὺς Τρῶας, ᾧ Τρῶες.
- 11. ἐκόντος:** γεν. εν. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου επιθέτου ἐκόν, ἐκοῦσα, ἐκόν (= με τη θέληση, εκούσιος, πρόθυμος).
ΑΝΤΩΝΥΜΟ: ἄκων, -ουσα, -ον.
- 12. ἦ:** διαξευκτικός σύνδεσμος.
- 13. ἄκοντος:** γεν. εν. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου επιθέτου ἄκων, -ουσα, -ον (= χωρίς τη θέληση κάποιου).
ΑΝΤΩΝΥΜΟ: ἐκόν, -ούσα, -όν.
- 14. Ἀλεξάνδρου:** γεν. εν. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου κύριου ονόματος ὁ Ἀλεξάνδρος (τοῦ Ἀλεξάνδρου).
- 15. οὐ:** αρνητικό μόριο. Το αρνητικό αυτό μόριο παίρνει το τελικό -κ, όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν ψιλούμενο, όπως οὐκ ἔχω. Αν η επόμενη λέξη αρχίζει από δασυνόμενο φωνήεν, τότε το οὐ γίνεται οὐχ, όπως οὐχ ἔτετρα λέγω. Τέλος, παίρνει οξεία, όταν μετά απ' αυτό ακολουθεί σημείο στίξης, όπως καλὸς μὲν, μέγας δ' οὐ.
- 16. γὰρ:** αιτιολογικός σύνδεσμος.

17. οὔτω: τροπικό επίρρημα. Όταν ακολουθεί, όπως εδώ, το *ὥστε*, τότε είναι ποσοτικό επίρρημα (= τόσο). Όταν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από φωνήεν, τότε το *οὔτω* γίνεται *οὔτως*: *οὔτως ἔλεγον* (= έτσι ἔλεγα).

18. φρενοβλαδής: ονομ. εν. στο αρσ. γένος του τριτόκλιτου επιθέτου *φρενοβλαδής, -ής, -ές* (= αυτός που είναι δλαμμένος στο μυαλό, παράφρων).

19. Πριάμος: ονομ. εν. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου κύριου ονόματος *ὁ Πριάμος* (τοῦ Πριάμου).

20. οὐδέ: συμπλεκτικός σύνδεσμος.

21. ὥστε: συμπερασματικός σύνδεσμος.

22. σφετέροις: δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος της κλητικής αντωνυμίας γ' προσ. για πολλούς κτήτορες *σφέτερος, -α, -ον*.

23. σώμασι: δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. *τὸ σῶμα* (τοῦ σώματος).

24. καί: συμπλεκτικός σύνδεσμος.

25. τέκνοις: δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. *τὸ τέκνον* (τοῦ τέκνου).

26. πόλει: δοτ. εν. στο θηλ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. *ἡ πόλις* (τῆς πόλεως).

27. κινδυνεύειν: απαρ. ενεστώτα του ρ. *κινδυνεύω* (= θέτω σε κίνδυνο), *ἐκινδύνεον, κινδυνεύσω, ἐκινδύνευσα, κινδυνεύεκα*.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: *επικίνδυνος, κίνδυνος*.

28. ἐβούλοντο: γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. *βούλομαι* (= θέλω), *ἐβουλόμην και ἠβουλόμην, βουλήσομαι, βουλήθησομαι, ἐβουλήθην και ἠβουλήθην, βεδούλημαι*.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: *βούληση, βούλημα, αβούλητος*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ρ. αυτό δέχεται άλλοτε συλλαβική και άλλοτε χρονική αύξηση, αναλογικά προς το ρ. *θέλω* (ἔθελον) και *ἐθέλω* (ἠθέλον). Παρόμοια αυξάνονται και τα ρ. *μέλλω* και *δύναμαι*.

29. ὅπως: τελικός σύνδεσμος.

30. συνοική: γ' εν. πρόσ. υποτακτικής ενεστώτα του ρ. *συνοικέω -ῶ* (= συγκατοικώ), *συνώκουν, συνοικήσω, συνώκησα, συνώκηκα, συνώκηκειν*.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: *οίκος, σύνοικος, συνοίκηση, κατοίκηση, κατοικήσιμος, οίκημα, διοικήτής, συνοικία*.

31. πρώτοις: δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του υπερθετικού βαθμού.

Θετικός βαθμός: *πρό, συγκριτικός βαθμός: πρότερος, -α, -ον και υπερθετικός βαθμός: πρώτος, -η, -ο*.

32. χρόνοις: δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. *ὁ χρόνος* (τοῦ χρόνου).

33. ταῦτα: αιτ. πληθ. στο ουδ. γένος της δεικτικής αντωνυμίας *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*. Είναι η μόνη αντωνυμία που σχηματίζει κλητική του ενικού στο αρσενικό και θηλυκό γένος: *ὦ οὗτος, ὦ αὕτη*.

34. ἐγίγνωσκον: γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. *γινώσκω* (= γνωρίζω), *ἐγίγνωσκον, γνώσομαι, ἔγνω, ἔγνωκα, ἐγνώκειν*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: *γνώμη, γνώση, γνώμονας, γνωστός, άγνωστος, διάγνωση, επίγνωση, ανάγνωσμα, αναγνωστικό, αγνώμων, συγγνώμη, ανάγνωση, απόγνωση, γνωστικός*.

ΣΥΝΩΝΥΜΑ: *οἶδα, γνωρίζω, ἐπαῖω, αἰσθάνομαι, ἐπίσταμαι, κρίνω, φρονῶ*.

ΑΝΤΩΝΥΜΟ: *ἀγνοῶ*.

35. πολλοί: ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος του ανώμαλου επιθέτου *πολύς, πολλή, πολύ*.

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: *ὁ, ἡ* πλείων, *τὸ* πλέον, *πλείστος, -η, -ον*.

36. μάλιστα: υπερθετικός βαθμός του ποσοτικού επιρρήματος *μάλα, μᾶλλον, μάλιστα*.

37. αὐτοῦ = ἑαυτοῦ: γεν. εν. στο αρσ. γένος της αυτοπαθητικής αντωνυμίας γ' προσώπου.

38. υἱεῖς: ονομ. εν. στο αρσ. γένος του ανώμαλου ετερόκλιτου ουσ. *ὁ υἱός* (τοῦ υἱοῦ και τοῦ υἱέος, *τῷ υἱῷ και τῷ υἱεῖ, τὸν υἱόν, ὦ υἱέ - οἱ υἱοὶ και οἱ υἱεῖς, τῶν υἱῶν και τῶν υἱέων, τοῖς*

υίοις και τοῖς υἱέσι, τοὺς υἱοὺς και τοὺς υἱέας, ὧ υἱοὶ και ὧ υἱεῖς).

39. ὀπότε: χρονικός σύνδεσμος.

40. συμμίσγοιεν: γ' πληθ. πρόσ. ευκτικής ενεστώτα του ρ. **συμμίσγω** (εδώ: συγκρούομαι), συνέμισγον, συμμίξω, συνέμειξα, συμμίμειχα, συνεμεμίχην.

Το απλό *μίσγω* απαντά και υπό τους τύπους *μείγνυμι* και *μειγνύω* και *μίνυμι*.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: μείξη, πρόσμειξη, μεικτός, σύμμεικτος, ανάμεικτος, συμμιγής, αμιγής, μείγμα, σμιχτός, σμίξιμο, άσμιχτος.

41. ἀπώλλυντο: γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **ἀπώλλυμαι** (= χάνομαι), ἀπώλλυμην, ἀπολοῦμαι, ἀπολεσθήσομαι, ἀπωλόμην, ἀπωλέσθην, ἀπόλωλα, ἀπωλώλιν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: απώλεια, ὄλεθρος, πανωλεθρία, πανώλη.

42. συνῶκει: γ' εν. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **συνοικέω -ῶ**. Βλ. το λήμμα 30.

43. ἀπέδωκεν: γ' εν. πρόσ. οριστικής αορίστου β' του ρ. **ἀποδίδωμι**, ἀπεδίδουν, ἀποδώσω, ἀπέδωκα, ἀποδέδωκα, ἀπεδεδώκειν. Βλ. και το λήμμα 6.

44. Μενελάφ: δοτ. εν. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου κύριου ονόματος **ὁ Μενέλαος** (τοῦ Μενελάου).

45. ἴνα: τελικός σύνδεσμος.

46. ὑπήζουσι: ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **ὑπήζοος, -ος, -ον**. Εδώ λαμβάνεται ως ουσιαστικό.

47. ἀπαλλαγεῖεν: γ' πληθ. πρόσ. ευκτικής β' παθητ. αορίστου του ρ. **ἀπαλλάττομαι** ή **ἀπαλλάσσομαι**, ἀπηλλαττόμην, ἀπαλλάξομαι, ἀπαλλαχθήσομαι, ἀπαλλαγήσομαι, ἀπηλλάχθην, ἀπηλλάγην, ἀπήλλαγμα, ἀπηλλάγμην. ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο τύπος *ἀπαλλαγεῖεν* είναι πιο εύχρηστος από τον τύπο *ἀπαλλαγήσαν*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: αλλαγή, απαλλαγή, συναλλαγή, παραλλαγή, ἀλλαγμα, ἀντάλλαγμα, συνάλλαγμα, ἀπαράλλακτος, ἀνταλλακτικό.

48. παρόντων: γεν. πληθ. στο ουδ. γένος της μετοχής ενεστώτα του ρ. **πάρεμι**, παρήν και παρή, παρέσομαι, παρεγενόμενη, παραγέγονα, παρεγεγόνειν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: παρουσία, παρών, -ούσα, -όν, απουσία, απών, -ούσα, -όν, εξουσία, ὄντως.

49. κακῶν: γεν. πληθ. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου επιθέτου **κακός, -ή, -όν**.

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ:

α) ὄ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον, κάκιστος, -η, -ον

β) ὄ, ἡ χείρων, τὸ χείρον, χείριστος, -η, -ον

γ) ὄ, ἡ ἥττων, τὸ ἥττον, ἥκιστα (ἐπίρρημα).

Η περίπτωση (γ) αναγράφεται στη Γραμματική του Αχιλλέα Τζαρτζάνου.

Εδώ το *κακῶν* λαμβάνεται ως ουσιαστικό.

50. ἄλλά: αντιθετικός σύνδεσμος.

51. εἶχον: γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **ἔχω**, εἶχον, ἔξω και σχήσω, ἔσχον, ἔσχηκα, ἔσχηκειν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: εξής, καθεξής, ενοχή, ἔνοχος, ἐξοχή, ἐξοχικός, ἐξοχος, συνεχής, συνέχεια, συνοχή, συνεκτικός, προσοχή, προσεκτικός, ανοχή, ἀνεκτικός, κατοχή, κάτοχος, κατοχικός, ἀνθεκτικός, περιοχή, περιεκτικός, υπεροχή, υπέροχος, ἐχεμύθεια, πλεονεξία, πλεονέκτης, ἀκατάσχετος, ἐχέμυθος, σχολή, ἀποχή, μετοχή, μετοχικός, παροχή, ευεξία, ἐκεχειρία, ἀνεκτός, ἀριστούχος, καχεξία, κατάρσχηση, σχετικός, καχεκτικός, ἀσχετος, νουνεχής, κληρούχος, ἀντιπαροχή, ἐσοχή, διπλωματούχος, πτυχιούχος, συνταξιούχος, σακχαρούχος, τροπαιούχος, κλειδούχος, ομολογιούχος, οικόπεδούχος, δικαιοúχος, εκατομμυριούχος, ταλαντούχος.

Σχηματισμός του ενεστώτα *ἔχω* και του μέλλοντα *ἔξω* (με δασεία): Το θέμα του *ἔχω* είναι *σεχ-*. Το αρχικό *σ-* του θέματος τράπηκε σε δασεία (πρὸβλ. *σέπ-ομαι* = *ἔπομαι*). Κανονικά, λοιπόν, ἔπρεπε να ἔχομε *ἔχω* (με δασεία). Επειδή, ὁμως, υπάρχει δασύ σύμφωνο που ακολουθεῖ στην ἐπόμενη συλλαβή (δηλαδή το *χ*), λειτουργήσε υποχρεωτικά ο κανόνας της

ανομοίωσης και το δασύ πνεύμα της πρώτης συλλαβής τράπηκε σε ψιλό. Έχουμε δηλαδή την ακόλουθη εξέλιξη:

σέχω → *έχω* → *ἔχω*.

Για τον τύπο *ἔξω* (με δασεία) του μέλλοντα έχουμε την ακόλουθη διαδικασία:

σέχω → *σέκσω* → *ἔκσω* → *ἔξω*.

Η διατήρηση της δασείας στο μέλλοντα οφείλεται στο γεγονός ότι η δεύτερη συλλαβή δεν περιέχει πλέον δασύ σύμφωνα.

52. ἀποδοῦναι: απαρ. αορίστου δ' του ρ. **ἀποδίδωμι.** Βλ. τα λήμματα 6 και 43.

53. λέγουσιν: δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος της μετοχής ενεστώτα του ρ. **λέγω,** ἔλεγον, λέξω και ἔρω, ἔλεξα, εἶπον, εἶρηκα, εἰρήκειν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: λόγος, λέξη, λεξικό, λογικός, λόγιος, ρήμα, ρήτορας, ρήση, ρήτρα, ρητός, ἔπος, ἄρρητος, ἀπόρητος, φιλόλογος, πολυλογάς, ανείπωτος, ειπωμένο, πρόλογος, επίλογος, διάλογος, διάλεξη.

54. ἀλήθειαν: αιτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ ἀλήθεια** (τῆς ἀληθείας).

55. ἐπίστευον: γ' πληθ. πρόσ. οριστικής παρατατικού του ρ. **πιστεύω,** ἐπίστευον, πιστεύσω, ἐπίστευσα, πεπίστευκα.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: πίστη, εμπιστευτικός, ἀπίστευτος.

ΣΥΝΩΝΥΜΑ: πέποιθα ἐπί τινι, χρῶμαι πίστει.

56. γνώμην: αιτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ γνώμη** (τῆς γνώμης).

57. ἀποφαίνομαι: α' εν. πρόσ. οριστικής ενεστώτα του ρ. **ἀποφαίνομαι,** ἀπεφαινόμην, ἀποφانوῦμαι, ἀποφανθήσομαι, ἀποφανήσομαι, ἀπεφηνάμην, ἀπεφάνθην, ἀπεφάνην, ἀποπέφασμαι και ἀποπέφηνα, ἀπεπεφάσμην και ἀπεπεφήνειν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: φάση, φανός, φάσμα, ἀφαντος, φανερός, αφάνης, εμφανής, προφανής, επιφανής, καταφανής, περιφανής, ἔμφαση, πρόφαση, επιφάνεια, επίφαση, Αριστοφάνης, Θεοφάνεια, ἀπόφαση, ἀπόφανση, συκο-

φάντης, αποφαντικός, ἀφάνεια, πρωτοφανής. Το *ἀποφαίνομαι γνώμην* σημαίνει κυρίως εκφράζω τη γνώμη μου, διατυπώνω τη γνώμη μου.

58. δαιμόνιου: γεν. εν. στο ουδ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. **τὸ δαιμόνιον** (τοῦ δαιμονίου). Το ουσ. αυτό προήλθε από το ουδ. του επιθέτου *δαιμόνιος*.

59. παρασκευάζοντες: γεν. εν. στο ουδ. γένος της μετοχής ενεστώτα του ρ. **παρασκευάζω** (= μηχανεύομαι), παρεσκευάζον, παρασκευάσω, παρεσκευάσα, παρεσκευάκα, παρεσκευάκειν. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: παρασκευή, παρασκευαστικός, παρασκευάσμα, παρασκευαστής, παρασκευαστός.

60. πανωλεθρία: δοτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ πανωλεθρία** (τῆς πανωλεθρίας) (= τέλεια καταστροφή).

61. ἀπολόμενοι: ονομ. πληθ. στο αρσ. γένος της μετοχής αορίστου δ' του ρ. **ἀπόλλυμαι** (= χάνομαι). Βλ. το λήμμα 4.

62. καταφάνες: αιτ. εν. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου επιθέτου **καταφάνης, -ής, -ές** (= ολοφάνερος).

63. ἀνθρώποις: δοτ. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτερόκλιτου ουσ. **ὁ ἀνθρωπος** (τοῦ ἀνθρώπου).

64. ποιήσωσι: γ' πληθ. πρόσ. υποτακτικής αορίστου του ρ. **ποιέω -ῶ** (= κάνω, καθιστώ, πράττω), ἐποιοῦν, ποιήσω, ἐποίησα, πεποίηκα, ἐπεποίηκειν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: ποίηση, ποιητής, ποίημα, ποιητικός, παραποίηση, προσποίηση, προσποιητός, χειροποίητος, μεταποίηση, περιποίηση, περιποιητικός, αποποίηση.

Φράσεις με το ρ. ποιῶ – ποιοῦμαι

εὖ ποιῶ = ευεργετώ

κακῶς ποιῶ = κακοποιώ

πόλεμον ποιῶ = εἶμαι αἰτίας πολέμου

πόλεμον ποιοῦμαι = πολεμῶ

δίχα ποιῶ = διχάζω

ἐξέτασιν ποιοῦμαι = ἐξετάζω

καταφυγήν ποιῶμαι = καταφεύγω
κατηγορίαν ποιῶμαι = κατηγορώ
ἐκποδῶν ποιῶμαί τινα = απομακρύνω κά-
ποιον
περὶ πολλοῦ ποιῶμαι = αποδίδω μεγάλη ση-
μασία.

65. μεγάλων: γεν. πληθ. στο ουδ. γένος του α-
νόμαλου επιθέτου **μέγας, μεγάλη, μέγα.**

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ: ὁ, ἡ μείζων, τὸ μεῖζον, μέγι-
στος, -η, -ον.

66. ἀδίκημάτων: γεν. πληθ. στο ουδ. γένος του
τριτόκλιτου ουσ. **τὸ ἀδίκημα** (τοῦ ἀδικήμα-
τος).

67. εἰσί: γ' πληθ. πρόσ. οριστικής ενεστώτα
του ρ. **εἶμι** (= είμαι). Βλ. το λήμμα 5.

68. τιμωρία: ονομ. πληθ. στο θηλ. γένος του
πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ τιμωρία** (τῆς τιμωρίας).

69. παρὰ: δισύλλαβη κύρια πρόθεση, που εδώ
συντάσσεται με γενική.

70. θεῶν: γεν. πληθ. στο αρσ. γένος του δευτε-
ρόκλιτου ουσ. **ὁ θεός** (τοῦ θεοῦ).

71. Κατηγορίες ρημάτων του κειμένου

α) **Βαρύτονα:** κινδυνεύω, δούλομαι, γιγνώ-
σκω, συμμίσγω, ἀπαλλάττομαι, ἔχω, λέγω, πι-
στεύω, ἀποφαίνομαι, παρασκευάζω.

β) **Περισπώμενα ή συνηρημένα:** συνοικέω -ῶ,
ποιέω -ῶ.

γ) **Β' συζυγία των ρ. σε -μι:** αποδίδωμι, ἀπόλ-
λυμι.

δ) **Φωνηεντόληκτα από τις παραπάνω κατη-
γορίες:** αποδίδωμι, κινδυνεύω, συνοικέω -ῶ,
ἀπόλλυμι, πιστεύω, ποιέω -ῶ.

ε) **Συμφωνόληκτα από τις παραπάνω κατηγο-
ρίες:** δούλομαι, γιγνώσκω, συμμίσγω, ἀπαλλάτ-
τομαι, ἔχω, λέγω, ἀποφαίνομαι, παρασκευάζω.

Ετυμολογικά

ἀποδίδωμι < ἀπό + δίδωμι
φρενοβλαβής < φρήν + βλαβῆναι του
βλάπτομαι
τέκνον < τεκεῖν του τίκτω
κινδυνεύω < κίνδυνος
συνοικέω -ῶ < σὺν + οἰκέω -ῶ
συμμίσγω < σὺν + μίσγω
ἀπόλλυμι < ἀπό + ὄλλυμι
ὑπήκοος < ὑπακούω
ἀπαλλάττω < ἀπό + ἀλλάττω
πάρειμι < παρὰ + εἶμι

ἀλήθεια < ἀληθής < ἀ- στερ. + λήθω
(= λανθάνω)
γνώμη < γινώσκω
ἀποφαίνομαι < ἀπό + φαίνομαι
παρασκευάζω < παρὰ + σκευάζω
πανωλεθρία < πανώλεθρος < πᾶς +
ὄλεθρος
καταφανής < καταφαίνομαι
ἀδίκημα < ἀδικέω -ῶ
τιμωρία < τιμωρέω -ῶ

Χρονικές αντικαταστάσεις

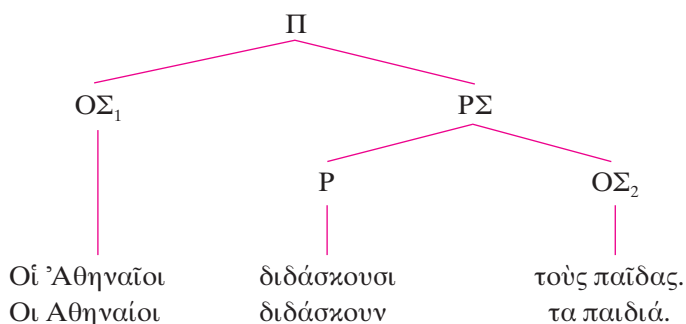
ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
ἔστι(ν)	ἦν	ἔσται	ἔγένετο	γέγονε(ν)	ἔγεγονει
ἀποδίδονται	ἀπεδίδοντο	ἀποδώσονται ἀποδοθήσονται	ἀπέδοντο ἀπεδόθησαν	ἀποδέδονται	ἀπεδέδοντο
κινδυνεύειν	–	κινδυνεύσειν	κινδυνεύσαι	κεκινδυνευκέναι	–
δούλονται	ἔδούλοντο ἠδούλοντο	δουλήσονται δουληθήσονται	ἔδουλήθησαν ἠδουλήθησαν	δεδούλονται	–
συνοικῆ	–	–	συνοικήση	συνωκηκώς ἦ	–
γιγνώσκουσι(ν)	ἐγίγνωσκον	γνώσονται	ἔγνωσαν	ἐγνώκασι(ν)	ἐγνώκεσαν
συμμίσκειν	–	συμμίξειεν	συμμίξειεν ἢ συμμίξειαν	συμμεμιχότες εἶψαν ἢ εἶεν	–
ἀπόλλυνται	ἀπόλλυντο	ἀπολοῦνται ἀπολεσθήσονται	ἀπόλονται ἀπωλέσθησαν	ἀπολώλασι(ν)	ἀπωλώλεσαν
συνοικεῖ	συνώκει	συνοικήσει	συνώκησε(ν)	συνώκηκε(ν)	συνωκήκει
ἀποδίδωσι(ν)	ἀπεδίδου	ἀποδώσει	ἀπέδωκε(ν)	ἀποδέδωκε(ν)	ἀπεδεδώκει
ἀπαλλάττοντο	–	ἀπαλλάξιντο ἀπαλαχθήσιντο ἀπαλαγήσιντο	ἀπαλλάξιντο ἀπαλαχθεῖεν ἀπαλαγήειν	ἀπηλαγμέ- νοι εἶψαν ἢ εἶεν	–
παρόντων	–	παρεσομένων	παραγενομένων	παραγεγονότων	–
ἔχουσι(ν)	εἶχον	ἔξουσι(ν) σχήσουσι(ν)	ἔσχον	ἐσχήκασι(ν)	ἐσχήκεσαν
ἀποδιδόναι	–	ἀποδώσειν	ἀποδοῦναι	ἀποδεδωκέναι	–
λέγουσι(ν)	–	λέξουσι(ν) ἔροῦσι(ν)	εἶποῦσι(ν)	εἰρηκόσι(ν)	–
πιστεύουσι(ν)	ἐπίστευον	πιστεύσουσι(ν)	ἐπίστευσαν	πεπιστεύκασι(ν)	ἐπεπιστεύκεσαν
ἀποφαίνομαι	ἀπεφαινόμεν	ἀποφانوῦμαι ἀποφανθήσομαι ἀποφανήσομαι	ἀπεφηνάμην ἀπεφάνθην ἀπεφάνην	ἀποπέφασμαι ἀποπέφηνα	ἀπεπεφάσμην ἀπεπεφήνειν
παρασκευάζοντος	–	παρασκευάσοντος	παρασκευάσαντος	παρασκευακότος	–
ἀπολλύμενοι	–	ἀπολούμενοι ἀπολεσθισόμενοι	ἀπολόμενοι ἀπολεσθέντες	ἀπολωλότες	–
ποιῶσι(ν)	–	–	ποιήσωσι(ν)	πεποιηκότες ῶσι(ν)	–
εἰσί(ν)	ἦσαν	ἔσσονται	ἔγένοντο	γεγόνασι(ν)	ἔγεγόνεσαν

Εγκλιτικές αντικαταστάσεις

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
ἀπέδοντο	ἀποδῶνται	ἀποδοῖντο	ἀποδόσθων ἢ ἀποδόσθωσαν
συνοικεῖ	συνοικεῖ	συνοικεῖ ἢ συνοικεῖ	συνοικεῖτω
συμμίσγουσι(ν)	συμμίσγωσι(ν)	συμμίσγοιεν	συμμισηγόντων ἢ συμμισηγέτωσαν
ἀπέδωκε(ν)	ἀποδῶ	ἀποδοίη	ἀποδότω
ἀπηλλάγησαν	ἀπαλλαγῶσι(ν)	ἀπαλλαγεῖεν	ἀπαλλαγηθέντων ἢ ἀπαλλαγηθήτωσαν
ἀποφαίνομαι	ἀποφαίνωμαι	ἀποφαινοίμην	–
ἐποίησαν	ποιήσωσι(ν)	ποιήσαιεν ἢ ποιήσειαν	ποιησάντων ἢ ποιησάτωσαν
εἰσὶ(ν)	ῶσι(ν)	εἶσαν ἢ εἶεν	ἔστων ἢ ὄντων ἢ ἔστωσαν

1. Βασικά στοιχεία από τη θεωρία του Συντακτικού της περσινῆς τάξης

Κάθε απλή πρόταση αποτελείται από ένα ονοματικό σύνολο (ΟΣ) και ένα ρηματικό σύνολο (ΡΣ). Το ονοματικό σύνολο βρίσκεται κατά κανόνα στην ονομαστική πτώση και είναι το υποκείμενο των ρημάτων τόσο στην αρχαία όσο και στη νέα ελληνική. Ας πάρουμε το ακόλουθο παράδειγμα:

Στο παραπάνω κλαδικό διάγραμμα είναι οφθαλμοφανές ότι το ΟΣ₁ είναι το υποκείμενο της απλής αυτής πρότασης κρίσης, ενώ το ΟΣ₂, που αποτελεί στοιχείο του ΡΣ, είναι το αντικείμενο του ρήματος (P) **διδάσκουσι** (ν.ε. διδάσκουν).

Υποκείμενο, λοιπόν, μιας πρότασης είναι το ουσιαστικό (ή οτιδήποτε ισοδυναμεί με ουσιαστικό) για το οποίο γίνεται λόγος σ' αυτή. Το **ρήμα** δηλώνει γενικά ότι το υποκείμενο ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

Το **αντικείμενο** αποτελεί συμπλήρωμα της έννοιας των μεταβατικών ρημάτων και δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο μεταδίδει η ενέργεια του υποκειμένου.

Για να δρούμε τη λειτουργία των κύριων όρων της παραπάνω απλής πρότασης κρίσης, κάνουμε τις εξής ερωτήσεις:

α. **Τι κάνουν οι Αθηναίοι;**

Απάντηση: διδάσκουσι → ρήμα

β. **Ποιοι διδάσκουν;**

Απάντηση: οί Ἀθηναῖοι → υποκείμενο

γ. **Ποιους διδάσκουν οι Αθηναίοι;**

Απάντηση: τοὺς παῖδας → αντικείμενο.

2. Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης

υποκείμενο

κατηγορήμα

Το **υποκείμενο** είναι το ονομαστικό σύνολο (ΟΣ) που φανερώνει ποιος (ποια, ποιο) ενεργεί ή πάσχει ή βρίσκεται σε μια κατάσταση. Βρίσκεται πάντοτε σε πτώση **ονομαστική** και συμφωνεί με το ρήμα στο πρόσωπο και στον αριθμό.

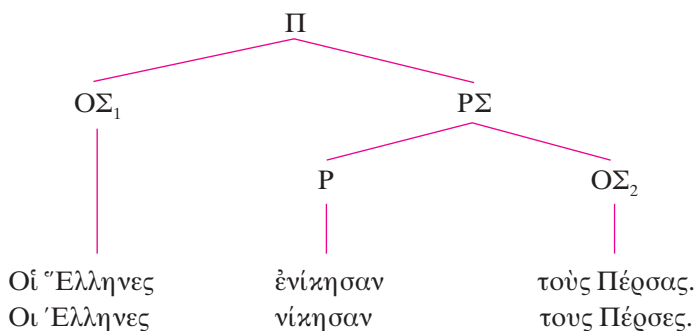
Κατηγορήμα είναι το ρηματικό σύνολο (ΡΣ) που δηλώνει εκείνο που λέγεται στην πρόταση για το υποκείμενο. Το κατηγορήμα, ανάλογα με το είδος του ρήματος (συνδετικό, αμετάβατο, μεταβατικό μονόπρωτο, μεταβατικό δίπρωτο), έχει τις ακόλουθες μορφές:

1. *ἐκεῖνος ἄδει.* Το κατηγορήμα εδώ περιλαμβάνει μόνο το ρηματικό τύπο *ἄδει*.
2. *Σωκράτης ἐστὶ σοφός.* Το κατηγορήμα περιλαμβάνει τον τύπο *ἐστὶ* του συνδετικού ρ. *εἰμι* και το κατηγορούμενο *σοφός*.
3. *ὁ βασιλεὺς ἔπεμψε κήρυκας.* Το κατηγορήμα εδώ περιλαμβάνει το ρ. *ἔπεμψε* και το αντικείμενο *κήρυκας*.
4. *Κάτων τὰ γράμματα ἐδίδαξε τὸν υἱόν.* Το κατηγορήμα εδώ αποτελείται από το ρ. *ἐδίδαξε* και τα δύο αντικείμενα, το άμεσο *τὸν υἱόν* και το έμμεσο *τὰ γράμματα*.
5. *οἱ Ἀθηναῖοι εἶλοντο Θεμιστοκλέα στρατηγόν.* Το κατηγορήμα εδώ αποτελείται από το ρ. *εἶλοντο* (= εξέλεξαν), το αντικείμενο *Θεμιστοκλέα* και το κατηγορούμενο *στρατηγόν*.

Οι προτάσεις είναι δυνατό να απεικονιστούν και με κλαδικά διαγράμματα. Η πρόταση, για παράδειγμα,

οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας
(ν.ε. *οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Πέρσες*)

μπορεί να παρασταθεί με το ακόλουθο κλαδικό διάγραμμα:

Για να βρούμε το υποκείμενο στην παραπάνω πρόταση (Π = πρόταση, ΟΣ = ονομαστικό σύνολο, ΡΣ = ρηματικό σύνολο, Ρ = ρήμα), ρωτάμε: *Ποιοι νίκησαν τους Πέρσες;* Η απάντηση βέβαια είναι: οι Ἕλληνες, που είναι και το υποκείμενο της πρότασης αυτής.

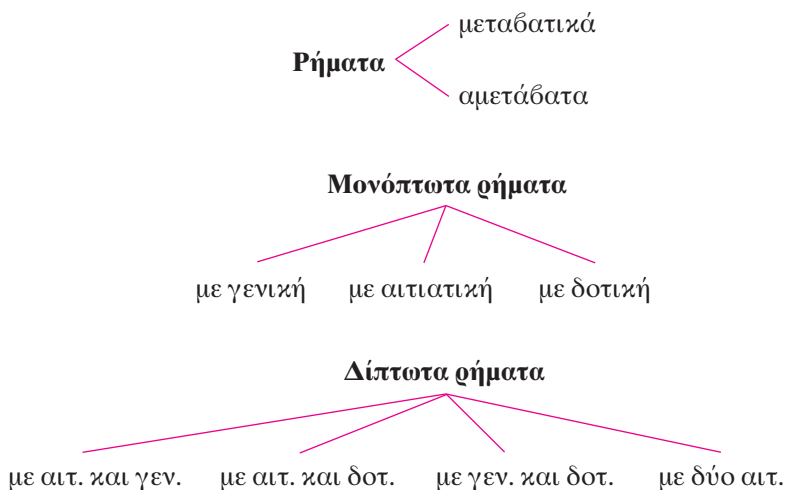
3. Μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα

Αμετάβατα λέγονται τα ρήματα που η ενέργειά τους **δε μεταβαίνει** σε κάποιο άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Τα ρήματα αυτά δεν έχουν αντικείμενο. Άρα, το ρηματικό τους σύνολο (το **κατηγορημα**) αποτελείται κυρίως από το ρήμα.

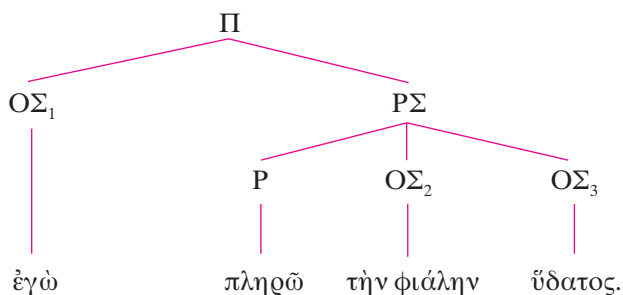
Μεταβατικά λέγονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι η ενέργειά τους **μεταβαίνει** σε κάποιο άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

Τα ρήματα αυτά δέχονται **αντικείμενο** ή **αντικείμενα**, η πτώση των οποίων καθορίζεται από τη σημασία του ρήματος.

Οι παραπάνω έννοιες μπορεί να απεικονιστούν ως εξής:

Για τα δίπτωτα ρήματα το ακόλουθο κλαδικό διάγραμμα είναι σχετικό:

4. Κατηγορούμενο

Το κατηγορούμενο είναι κυρίως επίθετο ή ουσιαστικό που αποδίδει με την παρουσία συνδετικού ρήματος μια ιδιότητα του υποκειμένου.

π.χ. Ὁ Σωκράτης ἐστὶ σοφός (α.ε.).

Ὁ Πέτρος εἶναι δάσκαλος (ν.ε.).

Το κατηγορούμενο κατά κανόνα δε συνοδεύεται από άρθρο, γιατί εκφράζει μια αφηρημένη ιδιότητα του υποκειμένου (ή του αντικειμένου).

Το κατηγορούμενο, όταν είναι επίθετο, συμφωνεί με το υποκείμενο κατά γένος, αριθμό και πτώση· όταν όμως είναι ουσιαστικό, συμφωνεί με το υποκείμενο υποχρεωτικά στην πτώση και τυχαία στο γένος και στον αριθμό.

5. Τα είδη των κύριων προτάσεων ως προς τους όρους τους

Απλές: Έχουν μόνο τους βασικούς όρους: Σωκράτης ἐστὶ σοφός.

Σύνθετες: Έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα, που συνδέονται μεταξύ τους με σύνδεσμο ή χωρίζονται με κόμμα: Κύρος φιλόμαθρος καὶ φιλομαθῆς ἦν.

Ελλειπτικές: Παραλείπεται όρος ως ευκόλως εννοούμενος: Τούτων αἴτιος ὁ πόλεμος (παραλείπεται το ρ. ἐστὶ).

Επαυξημένες: Επαυξημένες είναι οι προτάσεις, όταν προστίθενται διάφοροι προσδιορισμοί, δηλαδή όροι που συμπληρώνουν τους κύριους όρους: Εἶποντο δὲ πολῖται σὺν ποδήρεσι ξυλίναις ἀσπίσιν.

Στη συνήθη πρακτική παραλείπουμε τους ειδικότερους αυτούς χαρακτηρισμούς των κύριων προτάσεων.

Συντακτικά

1. **εἰ ... ἦν:** δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση· εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο εἰ και εκφέρεται με οριστική παρατατικού (ιστορικό χρόνο)· δηλώνει την προϋπόθεση υπό την οποία μπορεί να ισχύει το νόημα της προσδιορι-

ζόμενης κύριας πρότασης· **ἦν**: ρήμα, **Ἑλένη**: υποκ. του ἦν, **ἐν Ἰλίῳ**: εμπρ. προσδ. του τόπου (: στάσης σε τόπο).

2. **ἀπέδοντο ἄν ... Ἀλεξάνδρου**: κύρια πρόταση· **ἀπέδοντο ἄν**: ρήμα (δυνητική οριστική), **οἱ Τρῶες**: υποκ. του ρ., **αὐτὴν – τοῖς Ἕλλησιν**: ἄμεσο και ἔμμεσο, αντίστοιχα, αντικ. του ρ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Το ρ. **ἀποδίδωμι** συντάσσεται με αιτιατική του ἄμεσου αντικειμένου και με δοτική του ἔμμεσου αντικειμένου: *ἀποδίδωμί τινί τι*.

ἐκόντος – ἄκοντος: επιρρ. κατηγ. τρόπου, (**ὄντος**) **Ἀλεξάνδρου**: γενική απόλυτη και η εννοούμενη μετοχή **ὄντος** είναι επιρρηματική υποθετική ή τροπική με υποκ. το **Ἀλεξάνδρου**.

Η πρόταση (1) αποτελεί την **υπόθεση** και η πρόταση (2) την **απόδοση** του υπάρχοντος υποθετικού λόγου που δηλώνει το **απραγματοποίητο** ή το **μη πραγματικό** και έχει ως εξής: *εἰ ... ἦν* (υπόθεση) – *ἀπέδοντο ἄν ...* (απόδοση).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Στον υποθετικό λόγο που δηλώνει το **απραγματοποίητο** η υπόθεση εκφέρεται με το **εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου** και η απόδοση με **δυνητική οριστική**.

3. **οὐ γὰρ ... ὁ Πριάμος**: κύρια πρόταση· **ἦν**: ρ., **ὁ Πριάμος**: υποκ., **φρενοβλαδής**: κατηγ. στο υποκ. μέσω του συνδετικού ρ. **ἦν**, **οὕτω**: επιρρ. προσδ. του ποσού (εδώ).
4. **οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες** (ενν. **φρενοβλαβεῖς ἦσαν**): κύρια πρόταση που συνδέεται παρατακτικά με την προηγούμενη με το **οὐδέ· ἦσαν**: ενν. ως ρ., **οἱ Τρῶες**: υποκ., **οἱ ἄλλοι**: ομοιόπτωτος επιθ. προσδ. στο **Τρῶες**, **φρενοβλαβεῖς**: ενν. ως κατηγ. του ενν. ρ. **ἦσαν**.
5. **ὥστε ... ἐδούλοντο**: δευτερεύουσα επιρρηματική συμπερασματική πρόταση· εισάγεται με το συμπερασματικό σύνδεσμο **ὥστε** και εκφέρεται με οριστική, που είναι μία από τις εγκλίσεις των προτάσεων κρίσεως· το συμπερασμα ή το αποτέλεσμα παρίσταται ως πραγματικό· η πρόταση αυτή συνδέεται ἄμεσα από το επίρρημα **οὕτω** της προηγούμενης πρότασης· **ἐδούλοντο**: ρ., **οὗτοι**: ενν. ως υποκ. (δηλαδή **ὁ Πριάμος και οἱ ἄλλοι Τρῶες**), **κινδυνεύειν**: τελικό απαρ. ως αντικ. του βουλητικού ρ. **ἐδούλοντο**, **οὗτοι**: ενν. ως υποκ. του **κινδυνεύειν** (ταυτοπροσωπία), **τοῖς σφετέροις**: ομοιόπτωτος επιθ. προσδ. στο **σώμασι**, **σώμασι – τοῖς τέκνοις – τῇ πόλει**: αντικ. στο **κινδυνεύειν**.
6. **ὅπως ... συνοικῆ**: δευτερεύουσα τελική πρόταση· εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο **ὅπως**, εκφέρεται με υποτακτική και δηλώνει το σκοπό μιας ενέργειας· **συνοικῆ**: ρ., **Ἀλέξανδρος**: υποκ., **Ἑλένη**: αντικ. του ρ.
7. **εἰ δέ τοι ... ἐγίγνωσκον**: δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση· εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο **εἰ** και εκφέρεται με οριστική ιστορικού χρόνου·

- ἐγίγνωσκον:** ρ., **οὔτοι:** ενν. ως υποκ., **ταῦτα:** αντικ. του ρ., **ἐν τοῖς χρόνοις:** εμπρ. προσδ. του χρόνου, **τοῖς πρώτοις:** ομοιόπτωτος επιθ. προσδ. στο *χρόνοις*.
8. **ἐπεὶ ... υἱεῖς ἀπώλλυντο:** δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση· εισάγεται με το χρονικό σύνδεσμο *ἐπεὶ* και εκφέρεται με οριστική· δηλώνει ένα ορισμένο και πραγματικό γεγονός· **ἀπώλλυντο:** ρ., **πολλοὶ – οἱ υἱεῖς:** υποκ., **τῶν Τρώων:** γεν. διαιρετική από το *πολλοί*, **τῶν ἄλλων:** ομοιόπτωτος επιθ. προσδ. στο *Τρώων*, **μάλιστα:** επιρρ. προσδ. του ποσού στο ρήμα, **αὐτοῦ:** γενική κτητική στο *οἱ υἱεῖς*, **οἱ αὐτοῦ:** επιθ. προσδ. στο *υἱεῖς*.
9. **ὁπότε συμμίσγοιεν τοῖς Ἕλλησιν:** δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση· εισάγεται με το χρονικό σύνδεσμο *ὁπότε* και εκφέρεται με ευκτική επαναληπτική· δηλώνει πράξη επαναλαμβανόμενη κατά το παρελθόν· **συμμίσγοιεν:** ρ., **οὔτοι:** ενν. ως υποκ., **τοῖς Ἕλλησιν:** αντικ. του ρ.
10. **Πρίαμος ἀπέδωκεν ἄν αὐτὴν Μενελάῳ:** κύρια πρόταση· **ἀπέδωκεν ἄν:** ρ. (δυνητική οριστική), **Πρίαμος:** υποκ., **αὐτὴν – Μενελάῳ:** άμεσο και έμμεσο, αντίστοιχα, αντικ. του ρ.
Οι προτάσεις (7) και (10) αποτελούν τα δύο σκέλη του υπάρχοντος υποθετικού λόγου που δηλώνει το απραγματοποίητο και έχει ως εξής: *εἰ ... ἐγίγνωσκον* (υπόθεση) – *ἀπέδωκεν ἄν* (απόδοση).
11. **εἰ καὶ αὐτὸς Ἑλένη συνώκει:** δευτερεύουσα επιρρηματική παραχωρητική ή εναντιωματική πρόταση· εισάγεται με το *εἰ καὶ* (τον υποθετικό σύνδεσμο *εἰ* και το επιδοτικό *καί*)· εκφέρεται με οριστική ιστορικού χρόνου, όπως και οι αντίστοιχες υποθετικές προτάσεις· **συνώκει:** ρ., **οὗτος** (δηλ. **Πρίαμος**): ενν. ως υποκ., **αὐτός:** ομοιόπτωτος κατηγ. προσδ. στο ενν. *οὗτος*, **Ἑλένη:** αντικ.
12. **ἵνα ... τῶν παρόντων κακῶν:** δευτερεύουσα επιρρηματική τελική πρόταση· εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο *ἵνα* και εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου (*ἀπαλλαγεῖεν*), γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου (*ἀπέδωκεν ἄν*)· **ἀπαλλαγεῖεν:** ρ., **οὗτος** (ενν.) **καὶ οἱ ὑπήκοοι:** υποκ., **αὐτός:** ομοιόπτωτος κατηγ. προσδ. στο ενν. *οὗτος*, **αὐτοῦ:** γενική αντικειμενική στο *οἱ ὑπήκοοι*, **τῶν κακῶν:** αντικ. του *ἀπαλλαγεῖεν*, **τῶν παρόντων:** επιθετική μετοχή ως επιθ. προσδ. στο *κακῶν*.
13. **ἀλλ' οὐ γὰρ ... ἀποδοῦναι:** κύρια πρόταση· **οὐκ εἶχον:** ρ., **οὔτοι:** ενν. ως υποκ., **Ἑλένη:** αντικ. του *οὐκ εἶχον*, **ἀποδοῦναι:** άναρθρο τελικό άπαρ. ως προσδιορισμός του σκοπού ή του αποτελέσματος.
14. **οὐδέ ... οἱ Ἕλληνες τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος:** κύρια πρόταση που συνδέεται παρατακτικά με την προηγούμενη με το *οὐδέ*· **ἐπίστευον:** ρ., **οἱ Ἕλληνες:** υποκ., **αὐτοῖς:** αντικ. του *ἐπίστευον* και υποκ. του *λέγουσιν*, **λέγουσιν:** εναντιωματική μετοχή, **τὴν ἀλήθειαν:** αντικ. στο *λέγουσιν*, **τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος:** γενική απόλυτη και η μετοχή αιτιολογική, **τοῦ δαιμονίου:** υποκ. της μετοχής *παρασκευάζοντος*.
15. **ὥς μὲν ... ἀποφαίνομαι:** δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση δηλωτική τρόπου· εισάγεται με το αναφορικό τροπικό επίρρημα *ὥς* και εκφέρεται με οριστική ενεστώτα· **ἀποφαίνομαι:** ρ., **ἐγώ:** υποκ., **γνώμην:** αντικ.

16. **ὅπως ... ποιήσωσι:** δευτερεύουσα επιρρηματική τελική πρόταση που εδώ ταυτίζεται με πλάγια ερωτηματική πρόταση του τρόπου· εισάγεται με το *ὅπως* και εκφέρεται με υποτακτική αορίστου· εξαρτάται από ρήμα που δηλώνει σκέψη ή φροντίδα (*παρασκευάζοντος*)· **ποιήσωσι:** ρ., **οὗτοι:** ενν. ως υποκ., **τούτο:** αντικ., **καταφανές:** κατηγ. στο *τούτο*, **τοῖς ἀνθρώποις:** αντικ. στο *καταφανές ποιήσωσι* ή δοτ. αντικειμενική στο *καταφανές*, **ἀπολόμενοι:** επιρρ. τροπική μετοχή, **πανωλεθρία:** δοτ. του τρόπου στο *ἀπολόμενοι*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Κατά τη διδασκαλία των παλαιών φιλολόγων, προτάσεις όπως η (16) καλούνται **αντικειμενικές τελικές**, γιατί έχουν θέση αντικειμένου. Στις προτάσεις αυτές συνήθως υπερισχύει όχι τόσο ο σκοπός, αλλά ο τρόπος που οδηγεί στο σκοπό. Γι' αυτό πολλοί προτιμούν να τις χαρακτηρίζουν πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις του τρόπου.

17. **ὡς τῶν μεγάλων ... παρὰ τῶν θεῶν:** δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση υποκειμενικής κρίσης που λειτουργεί ως επεξήγηση στο *τούτο* της προηγούμενης πρότασης· εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὡς* και εκφέρεται με οριστική, που είναι μία από τις εγκλίσεις των προτάσεων κρίσεως· **εἰσί:** ρ., **αἱ τιμωρία:** υποκ., **μεγάλοι:** κατηγ. στο *αἱ τιμωρία*, **παρὰ τῶν θεῶν:** εμπρ. προσδ. της προέλευσης, **τῶν μεγάλων:** ομοιόπτωτος επιθ. προσδ. στο *ἀδικημάτων*, **ἀδικημάτων:** γεν. της αιτίας από το *τιμωρία*.

Πραγματολογικά, ερμηνευτικά, ιδεολογικά, αισθητικά

1. **Ηρόδοτος:** γεννήθηκε στην Αλικαρνασό το 485 π.Χ. Η πόλη αυτή, στα νοτιοδυτικά παράλια της Μ. Ασίας, ήταν δωρική αποικία. Ο ιστορικός έτυχε επιμελούς μόρφωσης και αγωγής. Ταξίδεψε σε πολλές χώρες, διάβαζε τον Όμηρο και τους νέους ποιητές της εποχής του και γοητεύτηκε από τις αφηγήσεις για τους Περσικούς ή Μηδικούς πολέμους. Έζησε στην Αθήνα για ένα διάστημα και συνδέθηκε φιλικά με τον Περικλή και το Σοφοκλή. Λέγεται ότι στην Ολυμπία διάβασε κάποια τμήματα από την ιστορία του και προκάλεσε μεγάλη εντύπωση. Στα 444 π.Χ. ακολουθεί τους Αθηναίους στον αποικισμό των Θουρίων της Κάτω Ιταλίας. Έγινε πολίτης της αποικίας αυτής, όπου και πέθανε το 425 π.Χ. Η *Ιστορία* του εξιστορεί κυρίως τον επικό αγώνα των Ελλήνων κατά των Περσών και διαιρείται σε εννέα βιβλία. Κάθε βιβλίο φέρει το όνομα μίας των εννέα μουσών. Στο πρώτο βιβλίο (*Κλειώ*) περιγράφονται οι κατακτήσεις, η ζωή και ο θάνατος του *Κύρου* της Περσίας. Στο δεύτερο βιβλίο (*Ευτέρπη*) γίνεται αναφορά στην ιστορία της Αιγύπτου. Το τρίτο βιβλίο (*Θάλεια*) εξιστορεί την υποταγή της Αιγύπτου στον *Καμδύση*. Μετά το θάνατο του Καμδύση γίνεται βασιλιάς ο *Δαρείος* (521-486 π.Χ.), ο οποίος υποτάσσει τον τύραννο της Σάμου *Πολυκράτη*.

Στο τέταρτο διβλίο (*Μελλομένη*) περιγράφονται οι κατακτήσεις του *Δαρείου* στη Σκυθία και την Αφρική.

Το πέμπτο διβλίο (*Τερψιχόρη*) ασχολείται με την ιωνική επανάσταση.

Στο έκτο διβλίο (*Ερωτώ*) εξιστορούνται τα γεγονότα από τη συντριβή της ιωνικής επανάστασης και την άλωση της Μιλήτου μέχρι τη μάχη του Μαραθώνα.

Το έβδομο διβλίο (*Πολύμνια*) ασχολείται με το θάνατο του *Δαρείου*, την εκστρατεία του *Ξέρξη* κατά της Ελλάδας και τη μάχη των *Θερμοπυλών*.

Το όγδοο διβλίο (*Ουρανία*) αναφέρεται στην κάθοδο του *Ξέρξη* στην Αθήνα και τη ναυμαχία της *Σαλαμίνας*.

Στο ένατο διβλίο (*Καλλιόπη*) εξιστορείται κυρίως η μάχη των *Πλαταιών*.

2. Ο ιστορικός προσπαθεί να ερμηνεύσει την εχθρότητα ανάμεσα στην Ασία και την Ευρώπη ως συνέπεια αρπαγών και απαγωγών γυναικών. Η αντιπαλότητα, λοιπόν, Ασίας και Ευρώπης οδήγησε στους Περσικούς ή Μηδικούς πολέμους. Ο γιος του *Πριάμου Πάρης* ή *Αλέξανδρος* απήγαγε στην Τροία την *Ελένη* του *Μενελάου*, όπως παλιότερα οι Έλληνες είχαν απαγάγει τη *Μήδεια*. Πίστευε ο *Πάρης* ότι η πράξη του αυτή θα έμενε ατιμώρητη από τους Έλληνες. Όταν οι θιγέντες Έλληνες αξίωσαν την επιστροφή της ωραίας *Ελένης*, οι *Τρώες* απάντησαν ότι η σύζυγος του *Μενελάου* δε δρισκόταν στη χώρα τους. Οι Έλληνες, βέβαια, δεν τους πίστευσαν κι έτσι άρχισε ο *Τρωικός πόλεμος*, που κατέληξε στην καταστροφή της *Τροίας*. Την καταστροφή αυτή ο *Ηρόδοτος* την παρουσιάζει ως θεϊκή βούληση, γιατί το θεϊον τιμωρεί αυτούς που διαπράττουν σοβαρά αμαρτήματα, όπως ήταν η αγνωμοσύνη του *Πάρη* προς το βασιλιά *Μενέλαο* που τον φιλοξενούσε.
3. **Ήλιον:** Ήλιον ή Ήλιος είναι η πόλη της *Τροίας*, που πήρε το όνομα αυτό πιθανόν από το βασιλιά Ήλο.
4. **Ελένη:** πανέμορφη σύζυγος του βασιλιά της *Σπάρτης Μενελάου*. Κατά μία εκδοχή, η *Ελένη* ήταν κόρη του *Δία* και της *Λήδας*, συζύγου του βασιλιά της *Σπάρτης* *Τυνδάρεω*. Κατά τα ομηρικά έπη, την απήγαγε από τη *Σπάρτη* και την έφερε στην *Τροία* ο γιος του *Πριάμου Πάρης* ή *Αλέξανδρος*. Παρά το γεγονός ότι η απαγωγή αυτή έγινε με τη θέλησή της, εντούτοις υπήρξε η αιτία για το δεκαετή *Τρωικό πόλεμο*.
5. Στα ομηρικά έπη, την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*, οι Έλληνες ονομάζονται *Δαναοί*, *Αχαιοί*, *Αργείοι*.
6. **Τροία:** βρίσκεται στη βορειοδυτική *Μικρά Ασία*, απέναντι από την *Ίμβρο* και την *Τένεδο*. Η ονομασία προέρχεται είτε από το βασιλιά *Τρώα* είτε από το λαό που κατοικούσε στην περιοχή αυτή, τους *Τρώες*.
7. **Πάρης ή Αλέξανδρος:** ήταν γιος του βασιλιά της *Τροίας Πριάμου* και της *Εκάβης*. Ακολουθώντας τις υποδείξεις της *Αφροδίτης* έφθασε στη *Σπάρτη* και ερωτεύθηκε την ωραία *Ελένη*, τη σύζυγο του βασιλιά *Μενελάου*. Κατά την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*, έκλεψε την *Ελένη* με τη θέλησή της και την έφερε στην *Τροία*. Η απαγω-

γή αυτή υπήρξε η αιτία του Τρωικού πολέμου, που κατέληξε στην υποδούλωση και καταστροφή της Τροίας.

- 8. *Εἰ ἐν Ἰλίῳ ... Ἀλεξάνδρου:*** ο Ηρόδοτος εκφράζει και τη δική του κρίση για τις διηγήσεις που παραθέτει. Στη συγκεκριμένη περίπτωση φαίνεται ότι πείστηκε από τους ιερείς της Αιγύπτου ότι η Ελένη βρισκόταν στην Αίγυπτο και όχι στην Τροία. Η εκδοχή αυτή υπάρχει και σε άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, όπως στην τραγωδία του Ευριπίδη *Ἐλένη*, στην *Παλινωδία* του Στησίχου κ.ά. Το θέμα αυτό ενέπνευσε και νεοέλληνες ποιητές, όπως το Γ. Σεφέρη στο ποίημά του *Ἐλένη*, που τμήμα του υπάρχει στο επίμετρο του σχολικού διδλίου, το Ν. Καζαντζάκη, τον Οδ. Ελύτη και το Γ. Ρίτσο. Ο μύθος της ωραιάς Ελένης έχει εμπνεύσει και ξένους λογοτέχνες, όπως τον G. Apollinaire και τον P. J. Jouve. Δεν πρέπει να παραλείψουμε και μια άλλη εκδοχή, αυτή των Περσών, σύμφωνα με την οποία οι Τρώες δεν αρνήθηκαν ότι είχαν κοντά τους την Ελένη, υποστήριξαν όμως ότι δεν ήταν αναγκασμένοι να τη δώσουν πίσω, αφού και οι Έλληνες τίποτε δεν έπαθαν για την απαγωγή της Μήδειας.

Για το λυρικό ποιητή του βου π.Χ. αιώνα Στησίχορο αξίζει να σημειώσουμε τα εξής: Ο ποιητής αυτός τυφλώθηκε, γιατί σ' ένα ποίημά του που επιγραφόταν *Ἐλένα* είχε κατακρίνει και κατηγορήσει την Ελένη, επειδή υπήρξε αιτία πολλών συμφορών για τους Αχαιούς. Ο Στησίχορος κατανόησε ότι η Ελένη δεν ήταν απλή γυναίκα αλλά μία θεά. Αναγκάστηκε να διορθώσει το σφάλμα του. Έγραψε τότε ένα άλλο ποίημα, την *Παλινωδία*, στην οποία λέει ότι η ίδια η Ελένη δεν πήγε ποτέ στην Τροία αλλά το είδωλό της. Έτσι, αποκατέστησε τη φήμη της και ξαναδρόκε το φως του (βλ. και Πλάτ. *Φαῖδρ.* 243 Α).

Από τον ποιητή Στησίχορο δανείστηκε την ιδέα του ειδώλου ο τραγικός ποιητής Ευριπίδης στην τραγωδία του *Ἐλένη*. Στο έργο αυτό ο Ευριπίδης έχει τελείως αλλάξει το μύθο της αρπαγής της ωραιάς Ελένης του Μενελάου και την αντιμετωπίζει ευνοϊκά. Κατά τον ποιητή, η πραγματική Ελένη οδηγήθηκε από τον Ερμή στην Αίγυπτο. Ο Πάρις, αντί της αληθινής Ελένης, απήγαγε το έμψυχο είδωλό της, το οποίο πήρε και ο Μενέλαος μετά την άλωση του Ιλίου.

- 9. *Πρίαμος:*** ήταν γιος του βασιλιά της Τροίας *Λαιομέδοντα*. Κατά την περίοδο του Τρωικού πολέμου ήταν βασιλιάς της Τροίας. Παντρεύτηκε την *Εκάδη*, με την οποία απέκτησε δεκαεννέα γιους, και από άλλες γυναίκες άλλους τριάντα έναν. Ο Όμηρος τον χαρακτηρίζει γενναίο και ευγενή. Κατά την άλωση της Τροίας κατέφυγε στο βωμό του Δία ως ικέτης. Σκοτώθηκε από το Νεοπτόλεμο.

- 10. *εἰ ἐν Ἰλίῳ ... Ἐλένη συνοικῆ:*** το πιο σημαντικό επιχείρημα που δικαιολογεί την εκτίμηση του Ηροδότου ότι η Ελένη δεν ήταν στην Τροία στηρίζεται στον ακόλουθο συλλογισμό:

α) Αν η Ελένη βρισκόταν στην Τροία, θα την επέστρεφαν στους Έλληνες ο Πρίαμος και οι άλλοι Τρώες.

β) Ο Πριάμος και οι άλλοι Τρώες δεν ήταν φρενοβλαβείς και ανόητοι, ώστε να κρατούν την Ελένη και να θέτουν έτσι σε κίνδυνο την πόλη τους και τη ζωή τη δική τους και των παιδιών τους.

γ) Άρα, η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία.

Είναι προφανές ότι ο συνετός Πριάμος, όπως και κάθε άξιος ηγέτης, δε θα επέτρεπε να κινδυνεύσει ο λαός του για να ικανοποιηθεί η επιθυμία του γιου του Πάρη να συζεί παράνομα με την Ελένη. Ο Ηρόδοτος, λοιπόν, εδώ εξηγεί με τη λογική τη μυθολογική-ποιητική παράδοση.

- 11. *Εἰ δέ τοι ... ἀπέδωκεν ἄν αὐτὴν Μενέλαος:*** ακόμη και αν στην αρχή οι Τρώες είχαν τη γνώμη ότι η Ελένη δεν έπρεπε να επιστραφεί στους Έλληνες, όταν όμως στη συνέχεια κατά τις συγκρούσεις με τους Αχαιούς έδλεπαν ότι είχαν πολλές απώλειες και σκοτώνονταν πολλοί από τους γιους του Πριάμου, έπρεπε ν' αλλάξουν γνώμη και να επιστρέψουν την Ελένη στο Μενέλαο. Ακόμα και στην περίπτωση που ο ίδιος ο Πριάμος συζούσε με την Ελένη, θα την επέστρεφε στο νόμιμο σύζυγό της, για να απαλλαγούν οι Τρώες από τις συμφορές και τα δάσανα που τους είχαν βρει εξατίας της. Την ίδια γνώμη για την Ελένη διατυπώνουν και οι δημογέροντες της Τροίας στη ραψωδία Γ της *Ιλιάδας* (στ. 154-160), παρόλο που επαινούν την ομορφιά της:

*«Κι ως είδαν την Ελένη αντίκρυ τους στον πύργο εκεί να φτάνει,
λόγια ανεμάρπαστα σιγόφωνα σταυρώναν μεταξύ τους:
Δεν είναι κρίμα αν δασανίζονται για μια γυναίκα τέτοια
μαζί κι οι Αργίτες οι λιοντόκαρδοι κι οι Τρώες καιρούς και χρόνια·
τι φοδερά με τις θάνατες θεές στην όψη μοιάζει.
Ωστόσο κι έτσι, ας πάει με τ' άρμενα, μ' όλα τα κάλλη που 'χει,
σε μας μη μείνει και στα τέκνα μας για συφορά μια μέρα».*

(Μετάφραση Ν. Καζαντζάκη – Ι. Θ. Κακριδή)

- 12. *Μενέλαος:*** βασιλιάς της Σπάρτης κατά την εποχή του Τρωικού πολέμου, γιος του Ατρέα και της Αερόπης, νεότερος αδελφός του Αγαμέμνονα. Παντρεύτηκε την ωραία Ελένη, την κόρη του βασιλιά της Σπάρτης Τυνδάρεω. Στην Τροία μονομάχησε με τον Πάρη, τον οποίο τραυμάτισε, αλλά δεν κατάφερε να τον σκοτώσει, γιατί τον προστάτευε η θεά Αφροδίτη. Στα ομηρικά έπη παρουσιάζεται ήπιος και είναι πάντα στη σκιά του ορμητικού και επιβλητικού αδελφού του Αγαμέμνονα.
- 13. *Ἄλλ' οὐ γὰρ εἶχον ... οἱ Ἕλληνες:*** με τη λογική ο ιστορικός καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι Τρώες δεν είχαν την Ελένη για να τη δώσουν πίσω ούτε όμως και οι Έλληνες πίστευαν ότι οι Τρώες τους έλεγαν την αλήθεια.
- 14. *ὥς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι:*** η άποψη λοιπόν του Ηρόδοτου είναι ότι η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία. Αυτό σημαίνει ότι ο ιστορικός δεν αποδέχεται πλήρως αυτά που έπλασε με τη φαντασία του ο Όμηρος.
- 15. *τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος:*** ο Ηρόδοτος πίστευε ότι οι θεοί παρεμβάινουν στα ανθρώπινα πράγματα, για να αποκατασταθεί η τάξη μεταξύ θεών και ανθρώπων.

Με τη βασική αυτή ιδέα που κυριαρχεί σ' όλο του το έργο προσπαθεί να ερμηνεύσει την εξέλιξη των γεγονότων στην ανθρώπινη ζωή και ιστορία. Κατά τον ιστορικό, η άλωση της Τροίας υπήρξε αποτέλεσμα της θεϊκής βούλησης. Διάχυτη στο έργο του είναι και η ιδέα ότι οτιδήποτε ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα προκαλεί το φθόνο και την αγανάκτηση του θείου, που τελικά οδηγούν στην καταστροφή.

16. ὅπως ... παρὰ τῶν θεῶν: κατά τον Ηρόδοτο, το έγκλημα δε μένει ατιμώρητο. Έτσι, η καταστροφή της Τροίας παρουσιάζεται ως ολέθρια συνέπεια του σοβαρού αμαρτήματος που διέπραξε ο Πάρις με το να απαγάγει τη γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου.

17. Αισθητικά στοιχεία

- α) **ἐκόντος – ἄκοντος:** αντίθεση
- β) **τοῖς σφετέρους σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει:** πολυσύνδετο
- γ) **συμμίσγοιεν:** μεταφορά
- δ) **ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι:** το ἐγὼ τίθεται ἐδῶ ἐμφατικά
- ε) **μεγάλων – μεγάλοι:** επανάληψη

Θεματικό κέντρο

Ο Ηρόδοτος αμφισβητεί τη μυθολογική παράδοση για την ωραία Ελένη και με λογικά επιχειρήματα αποφαίνεται ότι η σύζυγος του Μενελάου δεν πήγε ποτέ στην Τροία.

Νοηματική απόδοση του κειμένου

Ο πατέρας της ιστορίας Ηρόδοτος στο δεύτερο βιβλίο της ιστορίας του αναφέρεται στον Τρωικό πόλεμο και ακολουθώντας τις διηγήσεις των ιερέων της Αιγύπτου ισχυρίζεται ότι η Ελένη του Μενελάου δεν πήγε ποτέ στην Τροία. Προσπαθεί μάλιστα με λογικά επιχειρήματα να αποδείξει ότι η ωραία Ελένη δεν ήταν στο Έλιο. Αν βρισκόταν στο Έλιο, ο συνετός Πρίαμος και οι λογικοί Τρώες θα την είχαν επιστρέψει στους Έλληνες, γιατί δεν ήταν τόσο ανόητοι, ώστε να θέλουν να θέσουν σε κίνδυνο την ύπαρξη της πόλης τους και τη ζωή τη δική τους και των παιδιών τους για να ικανοποιηθεί η παράνομη επιθυμία του Πάρις να συζεί με την Ελένη, τη γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου.

Ακόμα κι αν στην αρχή είχε περάσει στο μυαλό τους ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να δώσουν πίσω την Ελένη, όφειλαν στη συνέχεια να αλλάξουν γνώμη, όταν έβλεπαν τις τρομερές απώλειες που είχαν στις συγκρούσεις τους με τους Έλληνες. Ακόμα κι αν ο ίδιος ο Πρίαμος συζούσε με την Ελένη, έπρεπε να τη δώσει πίσω στο Μενέλαο, προκειμένου ο ίδιος και οι υἱήκοοί του να απαλλαγούν από τα βάσανα και τις συμφορές που τους είχαν βρει εξαιτίας της.

Οι Έλληνες αξίωσαν από τους Τρώες να τους επιστραφεί η Ελένη, εκείνοι όμως ισχυρίστηκαν ότι δε βρισκόταν στα χέρια τους. Οι Έλληνες δεν τους πίστεψαν και έτσι επακολούθησε ο δεκαετής Τρωικός πόλεμος, που κατέληξε στην καταστροφή της Τροίας. Η άλωση μάλιστα της Τροίας παρουσιάζεται από τον ιστορικό ως αποτέλεσμα της θείας βούλησης. Με την ολοκληρωτική καταστροφή της Τροίας κατέστη φανερό στους ανθρώπους ότι για τα μεγάλα αδικήματα μεγάλες είναι και οι τιμωρίες εκ μέρους των θεών. Σ' όλο το ιστορικό έργο του Ηρόδοτου διάχυτη είναι η πίστη του ότι το έγκλημα, το κάθε έγκλημα, δε μένει ατιμώρητο.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου, σελ. 10

1 Πώς τεκμηριώνει ο Ηρόδοτος την άποψη ότι η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία;

Απάντηση

Ο ιστορικός Ηρόδοτος ακολουθώντας τις διηγήσεις των ιερέων της Αιγύπτου ισχυρίζεται ότι η Ελένη του Μενελάου δεν πήγε ποτέ στην Τροία. Προσπαθεί μάλιστα με λογικά επιχειρήματα να αποδείξει τον ισχυρισμό του αυτό τονίζοντας τα εξής:

- α. Αν η ωραία Ελένη βρισκόταν στο Έλιο, τότε ο συνετός Πρίαμος και οι λογικοί Τρώες θα την είχαν επιστρέψει στους Έλληνες, γιατί δεν ήταν τόσο ανόητοι, ώστε να θέλουν να θέσουν σε κίνδυνο την πόλη τους, τη ζωή των παιδιών τους και τη ζωή τη δική τους, για να ικανοποιήσουν την παράνομη επιθυμία του Πάρι να συζεί με την Ελένη, τη γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου.
- β. Ακόμη κι αν οι Τρώες είχαν στην αρχή σκεφθεί ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να δώσουν πίσω την Ελένη, όφειλαν στη συνέχεια να αλλάξουν γνώμη, όταν έβλεπαν τις τρομερές απώλειες που είχαν στις συγκρούσεις τους με τους Αχαιούς.
- γ. Ακόμη κι αν ο ίδιος ο Πρίαμος συζούσε με την Ελένη, έπρεπε να τη δώσει πίσω στο Μενέλαο, προκειμένου ο ίδιος και οι υπήκοοί του να απαλλαγούν από τα δεινά, τα δάσανα και τις συμφορές που τους είχαν βρει εξαιτίας της.

Με τα παραπάνω λογικοφανή επιχειρήματα ο Ηρόδοτος τεκμηριώνει την άποψη ότι η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία.

2 Πού αποδίδει ο Ηρόδοτος την αδυναμία των Τρώων να πείσουν τους Έλληνες ότι η Ελένη δε βρισκόταν στα χέρια τους;

Απάντηση

Οι Αχαιοί αξίωσαν από τους Τρώες να τους επιστραφεί η Ελένη. Εκείνοι όμως ισχυρίστηκαν ότι η Ελένη δε βρισκόταν στα χέρια τους. Οι Αχαιοί δεν τους πίστεψαν. Κατά τον Ηρόδοτο, παρόλο που οι Τρώες έλεγαν την αλήθεια στους Αχαιούς, δε γίνο-

νταν πιστευτοί, γιατί συνεργούσε η θεϊκή βούληση στην καταστροφή τους. Έτσι, η άλωση της Τροίας παρουσιάζεται από τον ιστορικό ως αποτέλεσμα της θείας βούλησης. Με την ολοκληρωτική καταστροφή της Τροίας όλοι οι άνθρωποι πήραν το μάθημά τους και κατανόησαν ότι για τα μεγάλα αδικήματα μεγάλες είναι και οι τιμωρίες εκ μέρους των θεών.

3 Με ποιο κίνητρο παρεμβαίνει το θεϊόν στη διαμάχη Ελλήνων και Τρώων σύμφωνα με τον Ηρόδοτο;

Απάντηση

Μία από τις κύριες ιδέες στην ιστορία του Ηροδότου, με την οποία ερμηνεύεται η εξέλιξη των γεγονότων στην ανθρώπινη ζωή, είναι η ενεργός παρέμβαση του θείου στα ανθρώπινα πράγματα. Κίνητρο και σκοπός αυτής της ενεργούς παρέμβασης είναι η αποκατάσταση της τάξης μεταξύ θεών και ανθρώπων. Κατά τον ιστορικό, το έγκλημα δε μένει ατιμώρητο. Έτσι, η καταστροφή της Τροίας από τους Έλληνες παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της θεϊκής βούλησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι διάχυτη στο έργο του είναι η ιδέα ότι οτιδήποτε ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα προκαλεί το φθόνο και την οργή του θείου, που τελικά όλα αυτά οδηγούν στην καταστροφή.

4 Να αναζητήσετε στην Όδύσσεια περιπτώσεις τιμωρίας θνητών από θεούς. Διακρίνετε διαφορές μεταξύ Ομήρου και Ηροδότου στον τρόπο παρέμβασης του θείου;

Απάντηση

Πρέπει να πούμε ευθύς εξαρχής ότι στον Όμηρο οι θεοί συμπεριφέρονται σαν κοινοί θνητοί. Ανάλογα με τις συμπάθειές τους, άλλους θνητούς βοηθούν και άλλους τιμωρούν. Υπάρχει ένας απόλυτος ανθρωπομορφισμός και οι σχέσεις θεών και ανθρώπων δορίσκονται μεταξύ δύο αντίθετων καταστάσεων: της φιλίας και της εχθρότητας. Η θεά Αθηνά, π.χ., ευνοεί και βοηθά τους Αχαιούς, και ιδιαίτερα τον Οδυσσέα, ενώ συμπεριφέρεται εχθρικά προς τους Τρώες, και μάλιστα προς τον Έκτορα.

Ο θεός της θάλασσας Ποσειδώνας παρουσιάζεται στην *Όδύσσεια* μόνιμα οργισμένος κατά του Οδυσσέα, γιατί του τύφλωσε το γιο του, τον Κύκλωπα Πολύφημο. Με τη θεία βούληση ο Οδυσσέας εξόντωσε τους μνηστήρες της Πηνελόπης, που είχαν διαπράξει πολλά αδικήματα και είχαν διαταράξει την τάξη μεταξύ θεών και ανθρώπων.

Όσον αφορά στην παρέμβαση του θείου στα ανθρώπινα πράγματα, διακρίνουμε την ακόλουθη διαφορά μεταξύ Ομήρου και Ηροδότου. Στον Όμηρο, η συμπεριφορά των θεών απέναντι σε συγκεκριμένους θνητούς είναι απρόβλεπτη και δεν μπορεί να καθοριστεί με κανόνες. Αντίθετα, η θεϊκή συμπεριφορά στον Ηρόδοτο ακολουθεί ορισμένους πάγιους κανόνες. Στην ιστορία του Ηροδότου κυριαρχεί η ιδέα της Νέμεσης, της θεάς που τιμωρεί κάθε ύβρη και αλαζονεία. Ο ιστορικός πιστεύει ότι οι θεοί τιμωρούν την αδικία, την υπερηφάνεια και τη μεγάλη ευτυχία. Οι Πέρσες, π.χ., ηττήθηκαν από τους Έλληνες, γιατί κινήθηκαν εναντίον της Ελλάδας από ύβρη και υπερηφάνεια.

5 Πώς αντιμετωπίζονται τα ανθρώπινα σφάλματα από τον Θεό σύμφωνα με τη διδασκαλία του Χριστού;

Απάντηση

Κατά τη χριστιανική διδασκαλία, ο Θεός είναι όλος αγάπη. Αγαπά τα πλάσματά του, τους ανθρώπους, και τους συγχωρεί, όταν μετανοούν ειλικρινά για τις αμαρτίες τους. Ο πανάγαθος και φιλεύσπλαχνος Θεός αντιμετωπίζει δίκαια όλους τους ανθρώπους, χωρίς ίχνος εκδίκησης. Οι θνητοί αμαρτάνουν, αλλά τους δίνεται η δυνατότητα να συγχωρεθούν, όταν κατανοήσουν τα σφάλματά τους και μετανοήσουν γι' αυτά.

B. ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΥΛΗΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου, σελ. 11-12

1 Να σχηματίσετε ουσιαστικά ή επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα παρακάτω συνθετικά μέρη:

σύν	+	ἔχω	→	(ουσ.)
ὑπέρ	+	μέγεθος	→	(επίθ.)
λόγος	+	ἄγω	→	(ουσ.)
ναῦς	+	ἄρχω	→	(ουσ.)
ἐπί	+	οὐρανός	→	(επίθ.)
θαρῶς	+	θυμός	→	(επίθ.)
ἴσος	+	θάρος	→	(επίθ.)
ἄξιος	+	θανμάζω	→	(επίθ.)
διά	+	γράφω	→	(ουσ.)

Απάντηση

σύν	+	ἔχω	→	(ουσ.)	συνοχή
ὑπέρ	+	μέγεθος	→	(επίθ.)	ὑπερμεγέθης
λόγος	+	ἄγω	→	(ουσ.)	λοχαγός
ναῦς	+	ἄρχω	→	(ουσ.)	ναύαρχος
ἐπί	+	οὐρανός	→	(επίθ.)	ἐπουράνιος
θαρῶς	+	θυμός	→	(επίθ.)	θαρήθυμος
ἴσος	+	θάρος	→	(επίθ.)	ισοθαής
ἄξιος	+	θανμάζω	→	(επίθ.)	ἀξιοθαύμαστος
διά	+	γράφω	→	(ουσ.)	διαγραφή

2 Να δοθούν παράγωγα της α.ε. από τις παρακάτω σύνθετες λέξεις. Να εξετάσετε επιπλέον ποια από αυτά χρησιμοποιούνται στη ν.ε. με την ίδια ή παρόμοια σημασία:

ρήματα	ουσιαστικά	ρηματικά επίθετα σε -τος ή -τέος
άτυχης →	εύγενής →	διαβαίνω →
ευεργέτης →	άμελής →	προτιμῶ →
οικοδόμος →	άντιγράφω →	ἀποδέχομαι →
άσθενής →	ἄτακτος →	ἐκλέγω →

Απάντηση

ρήματα	ουσιαστικά	ρηματικά επίθετα σε -τος ή -τέος
άτυχης → άτυχέω -ῶ	εύγενής → εύγένεια	διαβαίνω → διαδατός, διαδατέος
ευεργέτης → ευεργετέω -ῶ	άμελής → άμέλεια	προτιμῶ → προτιμητέος
οικοδόμος → οικόδομέω -ῶ	άντιγράφω → άντιγραφή	ἀποδέχομαι → ἀποδεκτός, ἀποδεκτέον
άσθενής → άσθενέω -ῶ	ἄτακτος → άταξία	ἐκλέγω → ἐκλεκτός, ἐκλεκτέος

Από τα παραπάνω παράγωγα χρησιμοποιούνται στη ν.ε. με την ίδια ή παρόμοια σημασία τα εξής:

ατυχώ, ευεργετώ, οικοδομώ, ασθενώ, άμέλεια, αταξία, διαδατός, διαδατέος, προτιμητέος, αποδεκτός, αποδεκτέον, εκλεκτός, εκλεκτέος.

Διαφορετική σημασία στη ν.ε. έχουν τα ακόλουθα παράγωγα της α.ε.:

- εύγένεια = στην α.ε. σήμαινε ευγενική καταγωγή, ενώ στη ν.ε. σημαίνει λεπτότητα στους τρόπους και στη συμπεριφορά, το σύνολο των κανόνων καλής συμπεριφοράς.
- άντιγραφή = στην α.ε. σήμαινε γραπτή απάντηση, ενώ στη ν.ε. σημαίνει ακριδή μεταφορά ενός κειμένου από βιβλίο ή από άλλο γραπτό κείμενο.

3 Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις σε κατηγορίες ανάλογα με το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει το *ά* συνθετικό τους (λέξη κλιτή: ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα / λέξη άκλιτη: επίρρημα, πρόθεση, μόριο) και στη συνέχεια να γράψετε τα συνθετικά τους μέρη:

ή άποβολή, ή συγγραφή, ό συναγερομός, ό εύγενής, ό έπιθετικός,
ό φιλαλήθης, ό λιθοδόλος, ό δύσδατος, ό εύπρεπής, ή διακοπή.

Απάντηση

- α. **άποβολή:** *ά* συνθ.: λέξη άκλιτη, πρόθεση **άποβολή** < άποβάλλω < άπο + βάλλω

β. συγγραφή : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, πρόθεση	συγγραφή < συγγράφω < σύν + γράφω
γ. συναγερομός : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, πρόθεση	συναγερομός < συναγείρω < σύν + άγείρω
δ. εύγενής : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, επίρρημα	εύγενής < εϋ + γένος
ε. έπιθετικός : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, πρόθεση	έπιθετικός < επιτίθεμαι < έπι + τίθεμαι
στ. φιλαλήθης : α' συνθ.: λέξη κλιτή, ρήμα	φιλαλήθης < φιλή + άληθές
ζ. λιθοβόλος : α' συνθ.: λέξη κλιτή, ουσιαστικό	λιθοβόλος < λίθος + βάλλω
η. δύσβατος : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, μόριο	δύσβατος < δυσ- + βατός < βαίνω
θ. εύπρεπής : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, επίρρημα	εύπρεπής < εϋ + πρέπω
ι. διακοπή : α' συνθ.: λέξη άκλιτη, πρόθεση	διακοπή < διακόπτω < διά + κόπτω

4 Να αναλυθούν οι σύνθετες λέξεις στα συνθετικά μέρη τους:

<i>χειροποίητος</i> → _____	<i>μισάνθρωπος</i> → _____
<i>λιθοτόμος</i> → _____	<i>κακοδαίμων</i> → _____
<i>πολύκαρπος</i> → _____	<i>δίδραχμον</i> → _____
<i>άκρόπολις</i> → _____	<i>δημοκρατία</i> → _____

Απάντηση

χειροποίητος < χείρ + ποιέω -ω	μισάνθρωπος < μισέω -ω + άνθρωπος
λιθοτόμος < λίθος + τέμνω	κακοδαίμων < κακός + δαίμων
πολύκαρπος < πολὺς + καρπός	δίδραχμον < δύο + δραχμή
άκρόπολις < άκρα + πόλις	δημοκρατία < δήμος + κράτος

5 Ποια η μεταφορική σημασία των λέξεων: *λιμήν, λάμπω, όδος, λευκός, ύφαίνω, φάος-φῶς* στη ν.ε.;

Απάντηση

Η μεταφορική σημασία των λέξεων είναι η εξής:

- λιμήν**: καταφυγή, καταφύγιο.
- λάμπω**: διακρίνομαι, διαπρέπω, είμαι επιφανής.
- όδος**: τρόπος, μέθοδος που χρησιμοποιεί κανείς, μέσο, σύστημα.
- λευκός**: αθώος, αγνός, ευτυχής, χαρούμενος, αμόλυντος.
- ύφαίνω**: *ύφαίνω δόλον* = παρασκευάζω δόλο, δολοπλοκώ, μηχανορραφώ.
- φάος-φῶς**: η αίσια έκδραση σε κατάσταση δυσκολίας, παιδεία, γνώσεις, οπτική γωνία, διαφώτιση.

Απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου, σελ. 12-13

1 Να κλίνετε τη φράση *τῶν παρόντων κακῶν* και στους δύο αριθμούς.

Απάντηση

Ενικός αριθμός			
Ονομ.	τὸ	παρὸν	κακὸν
Γεν.	τοῦ	παρόντος	κακοῦ
Δοτ.	τῷ	παρόντι	κακῷ
Αιτ.	τὸ	παρὸν	κακὸν
Κλητ.	(ὦ)	παρὸν	κακὸν
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομ.	τὰ	παρόντα	κακὰ
Γεν.	τῶν	παρόντων	κακῶν
Δοτ.	τοῖς	παροῦσι	κακοῖς
Αιτ.	τὰ	παρόντα	κακὰ
Κλητ.	(ὦ)	παρόντα	κακὰ

2 Να βρείτε τα τριτόκλιτα επίθετα του κειμένου και να γράψετε την ονομαστική ενικού των τριῶν γενῶν τους.

Απάντηση

- α. **ἐκόντος:** ἐκόν, ἐκοῦσα, ἐκόν.
- β. **ἄκοντος:** ἄκων, ἄκουσα, ἄκων.
- γ. **φρενοβλαβής:** ὁ, ἡ φρενοβλαβής, τὸ φρενοβλαβές.
- δ. **παρόντων:** παρών, παροῦσα, παρόν: μετοχή που κλίνεται ως τριτόκλιτο και τρικατάληκτο επίθετο.
- ε. **παρασκευάζοντος:** παρασκευάζων, παρασκευάζουσα, παρασκευάζον: μετοχή που κλίνεται ως τριτόκλιτο και τρικατάληκτο επίθετο.
- στ. **καταφανές:** ὁ, ἡ καταφανής, τὸ καταφανές.

3 Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους των ρημάτων στα πρόσωπα της ευκτικής των χρόνων που ζητούνται:

ρήμα	πρόσωπο	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
κινδυνεύω	γ' εν.			
λύω	γ' πληθ.			
γράφω	δ' εν.			
νομίζω	α' πληθ.			

Απάντηση

- α. **κινδυνεύω:** κινδυνεύοι, κινδυνεύσαι ή κινδυνεύσειε(ν), κεκινδυνευκώς, -υῖα, -ὄς εἶη.
β. **λύω:** λύοιεν, λύσαιεν ή λύσειαν, λελυκότες, -υῖαι, -ότα εἶησαν ή εἶεν.
γ. **γράφω:** γράφοις, γράψαις ή γράψειας, γεγραφώς, -υῖα, -ὄς εἶης.
δ. **νομίζω:** νομίζοιμεν, νομίσαιμεν, νενομικότες, -υῖαι, -ότα εἶημεν ή εἶμεν.

4 Να γράψετε τη γενική και δοτική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω ουσιαστικών:

	γεν. εν.	δοτ. εν.	γεν. πληθ.	δοτ. πληθ.
ὁ γραφεὺς				
ἡ δρᾶσις				
τὸ πρᾶγμα				
ὁ πατήρ				
ὁ ῥήτωρ				
ὁ σωτήρ				
ἡ χελιδὼν				
ὁ Ἕλληγν				
οἱ Τρῶες				

Απάντηση

	γεν. εν.	δοτ. εν.	γεν. πληθ.	δοτ. πληθ.
ὁ γραφεὺς	τοῦ γραφέως	τῷ γραφεῖ	τῶν γραφέων	τοῖς γραφεῦσι(ν)
ἡ δρᾶσις	τῆς δράσεως	τῇ δράσει	τῶν δράσεων	ταῖς δράσεσι(ν)
τὸ πρᾶγμα	τοῦ πράγματος	τῷ πράγματι	τῶν πραγμάτων	τοῖς πράγμασι(ν)
ὁ πατήρ	τοῦ πατρὸς	τῷ πατρὶ	τῶν πατέρων	τοῖς πατράσι(ν)
ὁ ῥήτωρ	τοῦ ῥήτορος	τῷ ῥήτορι	τῶν ῥητόρων	τοῖς ῥήτορσι(ν)
ὁ σωτήρ	τοῦ σωτήρος	τῷ σωτήρι	τῶν σωτήρων	τοῖς σωτήρσι(ν)
ἡ χελιδὼν	τῆς χελιδόνος	τῇ χελιδόνι	τῶν χελιδόνων	ταῖς χελιδόσι(ν)
ὁ Ἕλληγν	τοῦ Ἕλληγνος	τῷ Ἕλληγνι	τῶν Ἕλλήγνων	τοῖς Ἕλληγσι(ν)
οἱ Τρῶες	τοῦ Τρωὸς	τῷ Τρωὶ	τῶν Τρώων	τοῖς Τρωσὶ(ν)

5 Να μεταφέρετε τα ρήματα στους τύπους που ζητούνται:

βλάπτω	α' πληθ. οριστ. αορ. ε.φ.	
παρέχω	γ' εν. υποτ. ενεστ. ε.φ.	
πράττω	β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.	
ἀκούω	β' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.	
κομίζω	γ' πληθ. οριστ. παρακ. μ.φ.	

Απάντηση

- α. **βλάπτω:** ἐβλάψαμεν.
- β. **παρέχω:** παρέχη.
- γ. **πράττω:** πράττοις.
- δ. **ἀκούω:** ἀκούεσθε.
- ε. **κομίζω:** κεκομισμένοι, -αι, -α εἰσί(ν).

6 Να βρείτε τα απαρέμφατα των παρακάτω φράσεων και να τα αναγνωρίσετε συντακτικά:

- α. *Δοκεῖ μοι διαφέρειν ἀνὴρ τῶν ἄλλων ζῴων.*
- β. *Ὁμολογεῖται τὴν πόλιν ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι.*
- γ. *Ὁμηρος ἔφη ποιμένα λαῶν εἶναι τὸν ἀγαθὸν στρατηγόν.*
- δ. *Συμβουλεύω ὑμῖν τὸν ἀνδρα τοῦτον ἐκποδὼν ποιεῖσθαι (= να απομακρύνετε).*

Απάντηση

- α. **διαφέρειν:** ειδικό απαρ. ως αντικ. στο προσωπικό ρ. *δοκεῖ*, με υποκ. *ὁ ἀνὴρ* (ταυτοπροσωπία).
- β. **εἶναι:** ειδικό απαρ. ως υποκ. του απρόσωπου ρ. *ὁμολογεῖται*, με υποκ. *τὴν πόλιν* (υποχρεωτική ετεροπροσωπία).
- γ. **εἶναι:** ειδικό απαρ. ως αντικ. στο λεκτικό ρ. *ἔφη*, με υποκ. *τὸν στρατηγόν* (ετεροπροσωπία).
- δ. **(ἐκποδὼν) ποιεῖσθαι:** τελικό απαρ. ως αντικ. στο ρ. *συμβουλεύω*, με υποκ. το ενν. *ὑμᾶς* (ετεροπροσωπία).

7 Να εντοπίσετε τις μετοχές των παρακάτω φράσεων και να τις αναγνωρίσετε συντακτικά:

- α. *Σωκράτης φανερός ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.*
- β. *Οὐδενὸς ἀντιπάλου παρόντος ἐνόμισε καταπρᾶξαι ἂν (= ὅτι θα μπορούσε να καταφέρει) τι τῇ πόλει ἀγαθόν.*
- γ. *Δίκαια λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσιν.*
- δ. *Τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ (= την επόμενη νύχτα) ἔφθασαν παρελθόντες (= πρόλαβαν να ξεπεράσουν) τὴν τῶν Ἀθηναίων οἰκοδομίαν.*

ε. Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν εἰς Νάξον καὶ Κατάνην διαχειμάσοντες (= για να ξεχειμωνιάσουν).

Απάντηση

- α. **θεραπεύον:** κατηγορηματική μετοχή από το φανερός ἦν.
- β. **(οὐδενός) ἀντιπάλου παρόντος:** γενική απόλυτη και επιρρ. αιτιολογική μετοχή.
- γ. **λέγοντες:** συνημμένη εναντιωματική μετοχή.
- δ. **τῇ ἐπιούσῃ:** επιθετική μετοχή.
παρελθόντες: κατηγορηματική μετοχή από το ἔφθασαν.
- ε. **διαχειμάσοντες:** συνημμένη επιρρ. τελική μετοχή.

8 Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους τρόπους σύνδεσης (παρατακτική, υποτακτική) ὀρων ή προτάσεων:

- α. Χρήμασιν οὐ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίως ἐχρῆτο.
- β. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπυνθάνοντο ὅτι αἱ νῆες ἐν Κερκύρα ἤδη εἰσὶ τῶν Πελοποννησίων.
- γ. Φημὶ δεῖν ἐκείνους μὲν ἀπολέσθαι (= να θανατωθούν), ὅτι ἠσέβησαν, ἐμὲ δὲ σῶζεσθαι, ὅτι μὴδὲν ἡμάρτηκα (= δεν ἔχω διαπράξει καμία αδικία).
- δ. Οὐδέεις ἂν ὄνειδίσαιε (= δε θα κοροΐδευε) τυφλῶ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεῆσαι (= θα τον λυπόταν).

Απάντηση

- α. **οὐ μόνον δικαίως, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίως:** αντιθετική παρατακτική σύνδεση ὀρων (οὐ μόνον – ἀλλὰ καί): επιδοτική συμπλοκή. Καταφάσκονται και οι δύο ὀροι που συμπλέκονται. Ο δεῦτερος ὀρος παρίσταται ως σπουδαιότερος του πρώτου.
- β. **Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπυνθάνοντο ὅτι αἱ νῆες ἐν Κερκύρα ἤδη εἰσὶ τῶν Πελοποννησίων:** υποτακτική σύνδεση προτάσεων. Η δευτερεύουσα ειδική πρόταση που εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι υποτάσσεται στην προηγούμενη κύρια πρόταση, το νόημα της οποίας συμπληρώνει ή προσδιορίζει.
- γ. 1. **Φημὶ δεῖν ἐκείνους μὲν ἀπολέσθαι, ἐμὲ δὲ σῶζεσθαι:** αντιθετική παρατακτική σύνδεση ὀρων. Συνδέονται με το μὲν – δέ.
2. **Φημὶ δεῖν ἐκείνους μὲν ἀπολέσθαι, ὅτι ἠσέβησαν:** υποτακτική σύνδεση προτάσεων με τον αιτιολογικό σύνδεσμο ὅτι.
3. **ἐμὲ δὲ σῶζεσθαι, ὅτι μὴδὲν ἡμάρτηκα:** υποτακτική σύνδεση προτάσεων με τον αιτιολογικό σύνδεσμο ὅτι.
- δ. **Οὐδέεις ἂν ὄνειδίσαιε τυφλῶ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεῆσαι:** αντιθετική παρατακτική σύνδεση με το ἀλλά.

9 Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:

- α. Τούτῳ πολλοὶ τῶν νεωτέρων προσέχουσι τὸν νοῦν (= στρέφουν την προσοχή τους).
- β. Πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ πᾶς χρόνος οὐχ ἱκανὸς (= αρκετός) λόγον ἴσον παρασκευάσαι τοῖς τούτων ἔργοις.

- γ. *Τύραννος ἐναντίος ἐλευθερία καὶ νόμῳ ἐστίν.*
 δ. *Οὗτος οὖν ὁ ταῦτα ποιήσας θανάτῳ τῷ ἀλγίστῳ (= με τον πιο επώδυνο) ἀπώλετο, λιμῶ.*
 ε. *Ἀρίστανδρος, ἀνὴρ Τελμισσεύς, μάντις, θαρρεῖν (= να έχει θάρρος) ἐκέλευσεν Ἀλέξανδρον.*
 στ. *Ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν ποιεῖται τοῦ Φεραίων ἵππικοῦ.*
 ζ. *Πολλῶν χρημάτων κρείττων (= ανώτερος) ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.*
 η. *Ἠδίστη τῇ γλώττῃ ἀπεκρίνατο (= απάντησε με πολύ γλυκά λόγια).*

Απάντηση

- α. **τῶν νεωτέρων:** γεν. διαιρετική στο *πολλοὶ* (ετερόπτωτος προσδ.).
 β. **πᾶσιν:** κατηγορηματικός προσδ. στο *ἀνθρώποις* (ομοιόπτωτος προσδ.).
ὁ πᾶς: επιθετικός προσδ. στο *χρόνος* (ομοιόπτωτος προσδ.).
ἴσον: επιθετικός προσδ. στο *λόγον* (ομοιόπτωτος προσδ.).
τοῖς τούτων: επιθετικός προσδ. στο *ἔργοις* (ομοιόπτωτος προσδ.).
τοῖς ἔργοις: δοτ. αντικειμενική στο *ἴσον* (ετερόπτωτος προσδ.).
 γ. **ἐλευθερία – νόμῳ:** δοτ. αντικειμενικές στο *ἐναντίος* (ετερόπτωτοι προσδ.).
 δ. **ὁ ποιήσας:** επιθετική μετοχή ως επιθετικός προσδ. στο *οὗτος* (ομοιόπτωτος προσδ.).
τῷ ἀλγίστῳ: επιθετικός προσδ. στο *θανάτῳ* (ομοιόπτωτος προσδ.).
λιμῶ: επεξήγηση στο *θανάτῳ* (ομοιόπτωτος προσδ.).
 ε. **ἀνὴρ:** παράθεση στο *Ἀρίστανδρος* (ομοιόπτωτος προσδ.).
Τελμισσεύς: επιθετικός προσδ. στο *ἀνὴρ* (ομοιόπτωτος προσδ.).
μάντις: παράθεση στο *Ἀρίστανδρος* (ομοιόπτωτος προσδ.).
 στ. **τοῦ ἵππικοῦ:** γεν. αντικειμενική στα *ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν* (= ἐξετάζει καὶ δοκιμάζει τὸ ἵππικόν) (ετερόπτωτος προσδ.).
τοῦ Φεραίων: επιθετικός προσδ. στο *ἵππικοῦ* (ομοιόπτωτος προσδ.).
 ζ. **πολλῶν:** επιθετικός προσδ. στο *χρημάτων* (ομοιόπτωτος προσδ.).
χρημάτων: γεν. συγκριτική ἀπὸ το συγκριτικό *κρείττων* (ετερόπτωτος προσδ.).
ὁ παρὰ τοῦ πλήθους: επιθετικός προσδ. στο *ἔπαινος* (ομοιόπτωτος προσδ.).
 η. **ἡδίστη:** κατηγορηματικός προσδ. στο *τῇ γλώττῃ* (ομοιόπτωτος προσδ.).

10 Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς:

- α. *Ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ἐν Πειραιεῖ κινδύνους ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ζηλοῦνται.*
 β. *Ἐχώρουν (= βιάδιζαν) ἐκ τῶν οἰκιῶν πρὸς αὐτούς.*
 γ. *Πολλοὶ Ἀθηναῖοι τῷ λιμῶ ἀπέθανον.*
 δ. *Ταχέως τὸν ποταμὸν διέβαινον.*
 ε. *Τοῦ αὐτοῦ θέρους οὐ πολλῶ ὕστερον ἀφίκοντο εἰς τὴν χώραν.*
 στ. *Μόνοι αἱ Ἀμαζόνες ὀπλισμέναι ἦσαν σιδήρῳ.*
 ζ. *Νομίζω πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτη πρὸς ἀνδρείαν αὔξεσθαι.*

Απάντηση

- α. **διὰ τούτους κινδύνους:** εμπρ. επιρρ. προσδ. στο *ζηλοῦνται*.
ἐν Πειραιεῖ: εμπρ. επιρρ. προσδ. τόπου (στάσης σε τόπο).
ὑπὸ ἀνθρώπων: εμπρ. επιρρ. προσδ. ποιητικού αιτίου στο *ζηλοῦνται*.
- β. **ἐκ τῶν οἰκιῶν:** εμπρ. επιρρ. προσδ. κίνησης από τόπο στο *ἐχώρουν*.
πρὸς αὐτούς: εμπρ. επιρρ. προσδ. κατεύθυνσης προς πρόσωπο στο *ἐχώρουν*.
- γ. **τῷ λιμῷ:** δοτ. της αιτίας στο *ἀπέθανον*.
- δ. **ταχέως:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο *διέβαινον*.
- ε. **τοῦ θέρους:** γεν. του χρόνου στο *ἀφίκοντο*.
πολλῶ: δοτ. του ποσού στο *ὔστερον*.
ὔστερον: επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἀφίκοντο*.
εἰς τὴν χώραν: εμπρ. επιρρ. προσδ. κατεύθυνσης σε τόπο στο *ἀφίκοντο*.
- στ. **σιδήρῳ:** δοτ. οργανική στο *ὀπλισμέναι ἦσαν*.
- ζ. **μαθήσει – μελέτη:** δοτ. του μέσου στο *αὔξεσθαι*.
πρὸς ἀνδρείαν: εμπρ. επιρρ. προσδ. σκοπού στο *αὔξεσθαι*.

Γνωμικό

Ὁ γραμμάτων ἄπειρος οὐ βλέπει βλέπων.

Μένανδρος, *Γνωμαὶ μονόστιχοι* 438

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ*

1. Με ποιον επικό ποιητή είχε συγγενική σχέση ο Ηρόδοτος;
2. Ποιο είναι το επίκεντρο της ιστορίας του Ηροδότου;
3. Μπορείτε να γράψετε μερικές διαφορές μεταξύ της ιστορίας του Ηροδότου και εκείνης του Θουκυδίδη;
4. Γιατί ο Στησίχορος έγραψε δύο ποιήματα για την Ελένη με τελείως διαφορετικό περιεχόμενο;
5. Ποιο είναι το θεματικό κέντρο της ενότητας αυτής;

* Οι απαντήσεις στις Πρόσθετες ερωτήσεις και ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

6. Πώς χαρακτηρίζει ο ιστορικός τον Πρίαμο και τους Τρώες;
7. Πώς παρουσιάζεται από τον Ηρόδοτο η καταστροφή της Τροίας;
8. Στον παρακάτω πίνακα να συμπληρώσετε τις πτώσεις των ουσιαστικών που λείπουν:

Ενικός αριθμός				
Όνομ.	ὁ Ἕλλην	τὸ σῶμα	τὸ τέκνον	ἡ γνώμη
Γεν.
Δοτ.	τῷ Ἕλληνι	τῇ γνώμῃ
Αιτ.	τὸ σῶμα
Κλητ.	(ὦ) τέκνον
Πληθυντικός αριθμός				
Όνομ.	οἱ Ἕλληνες	τὰ τέκνα	αἱ γνώμαι
Γεν.	τῶν σωμάτων
Δοτ.
Αιτ.	τὰ σώματα
Κλητ.	(ὦ) Ἕλληνες	(ὦ) τέκνα	(ὦ) γνώμαι

9. Στον παρακάτω πίνακα να συμπληρώσετε τους υπόλοιπους χρόνους της οριστικής των ρημάτων που δίνονται διατηρώντας το ίδιο πρόσωπο και τον ίδιο αριθμό:

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΠΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
.....	ἦν (γ' εν.)
.....	κινδυνεύσεις
.....	συνώκει
.....	ἐπίστευσας
ἄγουσι	πεπείκασιν
.....	ἐλελύκεις

10. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α στήλης με τις σημασίες τους στη Β στήλη, σύμφωνα με το α' παράδειγμα:

A	B
1. ἐκόντος	α. με τη θέληση
2. ἄκοντος	β. χάνομαι
3. ἀπόλλυμαι	γ. παράφρων
4. ἀποδίδωμι	δ. κάνω
5. ποιῶ	ε. δίνω πίσω, επιστρέφω
6. φρενοβλαδῆς	στ. παρὰ τη θέληση

11. Να σχηματίσετε σύνθετα με τα συνθετικά μέρη που σας δίνονται κάνοντας τις κατάλληλες τροπές των συμφώνων, σύμφωνα με το α' παράδειγμα:

Συνθετικά μέρη	Σύνθετα	Συνθετικά μέρη	Σύνθετα
σὺν + πιέζω	συμπιέζω	ἀπὸ + ἴσταμαι
ἐν + παίζω	ἐπὶ + γράφω
ἐν + γράφω	πρὸ + ἠγοῦμαι
πᾶν + βασιλεὺς	κατὰ + ἴσταμαι
ὑπὸ + ἴσταμαι	ὑπὸ + ἀρπαγή
ἐν + μένω	ὑπὸ + ἠγοῦμαι

12. Να κατατάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα στις κατηγορίες που σημειώνονται στον ακόλουθο πίνακα: **γραφεύς, λύσις, ἡγεμών, ἴδρυμα, ἄροτρον, σήμαντρον, κλίσις, ῥήτωρ.**

Ενέργεια ή κατάσταση	Πρόσωπο που ενεργεί	Αποτέλεσμα ενέργειας	Όργανο ή μέσο

13. Να κατατάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά που παράγονται από άλλα ουσιαστικά στις κατηγορίες που σημειώνονται στον ακόλουθο πίνακα: **παιδάριον, μετωπίας, τεκνίον, γυμνάσιον, ἀνθρωπάριον, ἀνθών, νεανίσκος, λογύδριον, περιστερεών, Αἰνειάδης, Δαναΐδης, Ζακύνθιος, ἱππεύς, ναύτης, ὀπλίτης.**

Μεγεθυντικά	Υποκοριστικά	Τοπικά	Παρόνυμα
Εθνικά	Πατρωνυμικά	Περιεκτικά	

14. Να γράψετε ομόρριζες λέξεις της ν.ε. από το επίθετο **καλός**.
15. Στις παρακάτω προτάσεις της α.ε. να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τα απαρέμφατα:
 α. Μή ἀρχιτέκτων βούλει γενέσθαι;
 β. Ἐπύαξα ἐλέγετο Κύρω δοῦναι χρήματα πολλά.
 γ. Τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἅπας εἴωθεν ἐπαινεῖν.
16. Τι σημαίνει η λέξη **ἐκὼν** και ποιο είναι το αντώνυμό της;
17. Να αναγνωρίσετε γραμματικώς τον τύπο **λέγουσιν** του κειμένου της ενότητας και να γράψετε τους αρχικούς χρόνους του σχετικού ρήματος.
18. Να βρείτε την ετυμολογία των ακόλουθων λέξεων του κειμένου: **φρενοβλαδής, τέκνον, συμμίσγω, γνώμη, καταφανής και ἀδίκημα**.
19. Να συμβουλευτείτε τα λεξικά σας και να γράψετε συνώνυμα της α.ε. για τα παρακάτω ρήματα που σας δίνονται:

Ρήματα της α.ε.	Συνώνυμα
βούλομαι
ποιέω -ῶ
γιγνώσκω
λέγω

20. Να μεταφέρετε στην α.ε. τις παρακάτω απλές προτάσεις της ν.ε.

ν.ε.	α.ε.
1. Ο Πρίαμος δεν ήταν παράφρων.	1.
2. Οι Τρώες δεν είχαν την Ελένη για να την επιστρέψουν.	2.
3. Για τα μεγάλα αδικήματα μεγάλες είναι και οι τιμωρίες εκ μέρους των θεών.	3.

ΟΛΙΓΟΛΕΠΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ*

ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

- 1.** Στα παρακάτω ονόματα και αντωνυμίες να γράψετε την ίδια πτώση στον άλλο αριθμό:

τοῖς Ἑλλησι	τοῖς ἀνθρώποις
αὐτήν	ἀδικημάτων
σώμασι	θεῶν
τῶν κακῶν	δαιμονίου

- 2.** Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α στήλης με τις σημασίες τους στη Β στήλη:

Α	Β
1. ἄκοντος	α. συγκατοικώ
2. βούλομαι	β. κάνω
3. συνοικέω-ῶ	γ. χωρίς τη θέληση
4. ποιέω -ῶ	δ. χάνομαι
5. ἀπόλλυμαι	ε. θέλω

- 3.** Στον παρακάτω πίνακα να συμπληρώσετε τα απαρέμφατα στους άλλους χρόνους που λείπουν:

Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
εἶναι
κινδυνεύειν
ἔχειν
πιστεύειν

* Οι απαντήσεις στο Ολιγόλεπτο Κριτήριο Αξιολόγησης βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

- 1 «Δὲν μπιῆκα στὸ γαλαζόπλωρο καράδι. 30
Ποτὲ δὲν πάτησα τὴν ἀντρειωμένη Τροία». *Μὲ τὸ βαθὺ στηθόδεσμο, τὸν ἥλιο στὰ μαλλιά, κι αὐτὸ τὸ ἀνάστημα ἴσκιιοι καὶ χαμόγελα παντοῦ
στοὺς ἄμους στοὺς μηροὺς στὰ γόνατα·
ζωντανὸ δέριμα, καὶ τὰ μάτια 35
μὲ τὰ μεγάλα βλέφαρα, ἦταν ἐκεῖ, στὴν ὄχθη ἐνὸς Δέλτα.
Καὶ στὴν Τροία;
Τίποτε στὴν Τροία – ἓνα εἶδωλο.
Ἔτσι τὸ θέλαν οἱ θεοί.
Κι ὁ Πάρης, μ' ἓναν ἴσκιο πλάγιαζε σὰ νὰ ἦταν πλάσμα ἀτόφιο· 40
κι ἐμεῖς σφαζόμεσταν γιὰ τὴν Ἑλένη δέκα χρόνια.*

Γ. Σεφέρης, Ἑλένη

Λεξιλόγιο

γαλαζόπλωρο καράδι:	το καράδι που η πλήρη του έχει γαλάζιο χρώμα, το χρώμα του ανέφελου ουρανού ή της ήρεμης θάλασσας, το ανοιχτό μπλε
Ποτέ δεν πάτησα:	ποτέ δεν πήγα, ποτέ δε βρέθηκα
αντρειωμένος:	αυτός που δείχνει παλικαριά και γενναιότητα, αυτός που είναι ή γίνεται ανδρείος και θαρραλέος
στηθόδεσμος:	είδος εσώρουχου που συγκρατεί το γυναικείο στήθος
εἶδωλο:	απεικόνιση ή ομοίωμα, εικόνα, μορφή ή πλάσμα της φαντασίας
ατόφιος (ορθότερη γραφή ἀτόφους):	αυτός που δεν του λείπει κάτι, ακέραιος, αυτός που δεν έχει παραποιηθεί, δεν έχει νοθευτεί, καθαρός, γνήσιος, ανόθευτος

Παρατηρήσεις

1. Το απόσπασμα αυτό από την *Ελένη* του Γιώργου Σεφέρη τονίζει τέσσερις βασικές έννοιες: α) την αισθησιακή ομορφιά της ωραίας Ελένης του Μενελάου, β) την απόλυτη δεδαιότητα ότι η γυναίκα του Μενελάου «ποτέ δεν πάτησε την αντρειωμένη Τροία», γ) την ψευδαίσθηση του Πάρη ότι είχε πάρει την ωραία Ελένη του Μενελάου, ενώ στην πραγματικότητα «μ' έναν ίσκιο πλάγιαζε, σα να ήταν πλάσμα ατόφιο» και δ) την αδικία του πολέμου, αφού οι Αχαιοί και οι Τρώες σφάζονταν «για την Ελένη δέκα χρόνια».

2. **Σεφέρης Γιώργος** (1900-1971): ο Γ. Σεφέρης ή Σεφεριάδης γεννήθηκε στη Σμύρνη και πέθανε στην Αθήνα. Ασχολήθηκε κυρίως με την ποίηση, το κριτικό δοκίμιο και τις μεταφράσεις ξένων έργων. Στα ελληνικά γράμματα εμφανίζεται για πρώτη φορά με τη μικρή ποιητική του συλλογή *Στροφή* (1931). Το 1935 εκδίδει την ποιητική συλλογή *Μυθιστόρημα* και το 1940 το *Τετράδιο Γυμνασμάτων*. Ακολουθούν δύο άλλες ποιητικές συλλογές, το *Ημερολόγιο Καταστροφώματος Α'* (1940) και το *Ημερολόγιο Καταστροφώματος Β'* (1944). Το 1955 δημοσιεύει το *Ημερολόγιο Καταστροφώματος Γ'*, μια ποιητική συλλογή που είναι γνωστή ως τα «κυπριακά» ποιήματα του Σεφέρη. Το έργο του έχει μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες και είναι έντονα επηρεασμένο από τον ευρωπαϊκό μοντερνισμό. Το 1963 τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ. Ο ποιητής έζησε σε περιόδους έντονων πολιτικών συγκρούσεων, που είχαν αντίκτυπο και στο έργο του.
3. Το ποίημα *Ελένη* ανήκει στη συλλογή *Κύπρον, ου μ' εθέσπισεν*. Η συλλογή αυτή είναι αφιερωμένη στην Κύπρο, που είχε αρχίσει ν' αγωνίζεται για να απελευθερωθεί από τους Άγγλους. Τυπώθηκε το 1955 και αργότερα περιελήφθη στο *Ημερολόγιο Καταστροφώματος Γ'*.
4. Στο ποίημα αυτό περιπλέκονται ο Τρωικός πόλεμος και οι μύθοι του Τεύκρου και της Ελένης με αντίστοιχα γεγονότα της εποχής του ποιητή. Όπως στην αρχαία εκείνη εποχή, έτσι και στην εποχή του Σεφέρη οι άνθρωποι μάταια σκοτώνονται για ιδανικά και ιδέες, που αποδεικνύονται στο τέλος απατηλά οράματα.
5. Το μέρος του ποιήματος που αναφέρεται στην ωραία Ελένη βασίζεται στην ομώνυμη τραγωδία του Ευριπίδη. Κατά τον τραγικό ποιητή Ευριπίδη, η πραγματική Ελένη οδηγήθηκε από τον Ερμή στην Αίγυπτο. Ο Πάριος τιμωρήθηκε από τη θεά Ήρα που δεν την επέλεξε ως την ωραιότερη θεά, με αποτέλεσμα να πάρει μαζί του αντί της αληθινής Ελένης το έμφυχο είδωλό της. Αυτό το έμφυχο είδωλο πήρε και ο Μενέλαος μετά την άλωση του Ιλίου.
6. Στο ποίημα αυτό ο ποιητής ταυτίζεται με το μυθικό ήρωα Τεύκρο. Ποιος όμως ήταν ο Τεύκρος; Ο Τεύκρος ήταν γιος του Σαλαμίνιου Τελαμώνα και της Ησιόνης. Έλαβε μέρος στον Τρωικό πόλεμο και διακρίθηκε ως τοξότης. Ήταν αδελφός του Αίαντα, ο οποίος αυτοκτόνησε, γιατί οι Αχαιοί έδωσαν τα όπλα του Αχιλλέα στον Οδυσσέα και όχι στον ίδιο. Όταν ο Τεύκρος επέστρεψε στη Σαλαμίνα μετά την άλωση της Τροίας, ο πατέρας του τον θεώρησε υπεύθυνο για το οικτρό τέλος του Αίαντα. Αναγκάστηκε τότε να εκπατριστεί και να μεταβεί στην Κύπρο, όπου ίδρυσε μια πόλη, την οποία ονόμασε Σαλαμίνα. Ο Τεύκρος ταξίδεψε και στην Αίγυπτο, όπου συνάντησε την Ελένη, η οποία κατηγορηματικά του τόνισε ότι ποτέ δεν πήγε στην αντρειωμένη Τροία. Έτσι αποκαλύφθηκε πλήρως η απάτη που είχε γίνει.
7. **Εξωτερική υφή ή μορφικά στοιχεία**
 - α) **Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι η φροντισμένη δημοτική, που διακρίνεται για την ακρίβεια και τη σαφήνεια.
 - β) **Στιχουργική:** Το ποίημα αποτελείται από ελεύθερους ανομοιοκατάληκτους στίχους. Είναι μια νέα τεχνική που εισήγαγε ο Σεφέρης.
8. Ο Σεφέρης, ταυτιζόμενος με το μυθικό Τεύκρο, αναφέρεται στον Τρωικό πόλεμο, στο απώτατο παρελθόν, νοιάζεται όμως για το παρόν, για τα δρώμενα της εποχής του και προβλέπει αυτά που θα συμβούν και στο μέλλον. Αναφέρεται στο παρελθόν, γιατί και η δική του

εποχή δε διαφέρει από εκείνη του Τρωικού πολέμου. Επιθυμεί να εκφράσει σ' όλους τους τόνους ότι διαχρονικά μάταια οι άνθρωποι σκοτώνονται για οράματα και ιδέες που αποδεικνύονται απατηλές, ψεύτικες, πλανερές. Όταν έγραφε το ποίημα αυτό ο Σεφέρης, οι Άγγλοι κατείχαν ακόμη την Κύπρο και το παράδοξο ήταν ότι έλεγαν πως πολεμούν για την ελευθερία.

9. **Δέν μπήκα ... την άντρειωμένη Τροία:** η Ελένη κοφτά και τσεκουράτα διαβεβαιώνει τον Τεύκρο ότι «ποτέ δεν πάτησε» την άντρειωμένη Τροία. Εκφράζει με τον κατηγορηματικό αυτό τρόπο την αγανάκτησή της για όσα λέγονται γι' αυτήν, αφού η ίδια ποτέ δεν πήγε στην Τροία.
10. **Με τό θαθύ ... με τὰ μεγάλα βλέφαρα:** ο ποιητής περιγράφει τη σωματική ωραιότητα της Ελένης και τονίζει την αισθησιακή ομορφιά της. Ακόμη και οι δημογέροντες της Τροίας εξέφρασαν το θαυμασμό τους για τη θείκη ομορφιά της, όταν την αντίκρισαν (βλ. 'Ομ. 'Ιλ. Γ, 154-160).
11. **ἦταν ἐκεῖ, στήν ὄχθη ἐνὸς Δέλτα:** η Ελένη ποτέ δεν ήταν στην Τροία, αλλά βρισκόταν εκεί, δηλαδή στην Αίγυπτο, στο Δέλτα του Νείλου ποταμού.
12. **Καὶ στήν Τροία ... ἓνα εἶδωλο:** αν όμως η Ελένη βρισκόταν στην Αίγυπτο, τότε ποια ήταν στην Τροία, εξαιτίας της οποίας έγινε ο καταστροφικός δεκαετής πόλεμος; Η απάντηση δίνεται μονολεκτικά και χωρίς πολλές περιστροφές: *ένα εἶδωλο*, ένα ἔμφυχο ομοίωμα της Ελένης.
13. **Ἔτσι τὸ θέλαν οἱ θεοί:** οι θεοί παρουσιάζονται εδώ να ενεργούν αυθαίρετα και αυταρχικά: έτσι το θέλησαν κι έτσι το αποφάσισαν. Οι αρχαίοι πίστευαν ότι το *θεῖον* είναι *φθονερόν*. Οι θεοί παρεμβαίνουν στα ανθρώπινα πράγματα με σκοπό την αποκατάσταση της τάξης μεταξύ θεών και ανθρώπων. Ο Πάρης υπερέδη κάποια ὄρια με το να αρπάζει την ωραία Ελένη του Μενελάου. Διέπραξε ἔγκλημα και κατά την αντίληψη των αρχαίων το ἔγκλημα δε μένει ατιμώρητο. Πέρα απ' αυτό, ο Πάρης είχε ήδη προκαλέσει την οργή της θεάς Ἥρας με το να επιλέξει με ταξὺ τριών θεινών την Αφροδίτη ως την ωραιότερη. Η οργισμένη, λοιπόν, Ἥρα εξαπάτησε τον Πάρη με το να του εμψύσει ερωτικό πόθο για την ωραία Ελένη, πράγμα που τελικά κατέληξε στην καταστροφή όχι μόνο του Πάρη, αλλά και ὅλης της πατρίδας του.
14. **Κι ὁ Πάρης ... ἀτόφιο:** ο γιος του Πριάμου Πάρης νόμιζε ότι «πλάγιαζε» με την πραγματική γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Μενελάου. Στην πραγματικότητα όμως είχε δίπλα του «έναν ἴσικιο», ένα εἶδωλο, ένα ομοίωμα «σα να ήταν πλάσμα ἀτόφιο». Είναι προφανές ότι εδώ έχουμε πλήρη εξαπάτηση του Πάρη από τους θεούς.
15. **κι ἐμεῖς ... δέκα χρόνια:** κρίμα κι άδικο ήταν να σφάζονται ἐπὶ δέκα χρόνια Ἀχαιοὶ και Τρῶες για «έναν ἴσικιο», για ένα εἶδωλο. Εδώ βρῖσκεται η κεντρική ιδέα του αποσπάσματος αυτού. Οι άνθρωποι και στην αρχαία και στη σύγχρονη εποχή σκοτώνονται για ιδανικά που αποδεικνύονται κάποια στιγμή ψεύτικα και απατηλά.
16. **Αισθητικά στοιχεία**
 - α) **Ποτέ δὲν πάτησα τὴν άντρειωμένη Τροία:** μεταφορά.
 - β) **στοὺς ὄμους, στοὺς μηρούς, στὰ γόνατα:** ασύνδετο σχήμα.
 - γ) **Καὶ στήν Τροία:** ρητορική ερώτηση.

- δ) **Καὶ στήν Τροία; – Τίποτε στήν Τροία:** σχήμα υποφοράς και ανθυποφοράς (ο ποιητής ρωτά και δίνει ο ίδιος την απάντηση).
- ε) **σά νά ἦταν πλάσμα ἀτόφιο:** παρομοίωση.

Θεματικό κέντρο

Μάταια θυσιάζονταν Αχαιοί και Τρῶες ἐπί δέκα χρόνια για μια απατηλή ιδέα, για «έναν ίσκιο», για ένα είδωλο.

Νοηματική απόδοση του κειμένου

Στο απόσπασμα αυτό από το ποίημα *Ελένη* του Γιώργου Σεφέρη γίνεται περιγραφή των σωματικών προσόντων της ωραίας Ελένης του Μενελάου. Περιγράφεται με σαφήνεια η σπάνια ομορφιά της που γοήτευσε τον Πάρη και υπήρξε το αντικείμενο του ερωτικού του πόθου. Όμως η Ελένη με κατηγορηματικότητα και αγανάκτηση τονίζει ότι δεν μπόρεσε «στο γαλαζόπλωρο καράδι» και «ποτέ δεν πάτησε την αντρεωμένη Τροία».

Αν η Ελένη δεν πήγε στην Τροία, τότε πού βρισκόταν τόσα χρόνια; Η απάντηση δίνεται άμεσα: ήταν στην Αίγυπτο, στις όχθες του Νείλου ποταμού. Στην Τροία βρισκόταν το είδωλο, το ομοίωμά της, γιατί έτσι το αποφάσισαν οι θεοί. Έτσι, ο γιος του Πριάμου Πάρης πλάγιαξε, χωρίς να το ξέρει, «μ' έναν ίσκιο σα να ήταν πλάσμα ατόφιο» και οι Αχαιοί σκοτώνονταν στην Τροία επί δέκα χρόνια για κάτι ψεύτικο, αφού η πραγματική Ελένη ήταν στην Αίγυπτο.

- 2 *Ἡ γὰρ Τύχης βουλῆμασι καὶ θεῶν βουλευμάσιν καὶ Ἀνάγκης ψηφίσμασιν ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν, ἢ δία ἀρπασθεῖσα, ἢ λόγους πεισθεῖσα, ἢ ἔρωτι ἀλοῦσα. Εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ πρῶτον, ἄξιός αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος· θεοῦ γὰρ προθυμίαν ἀνθρωπίνην προμηθεΐα ἀδύνατον κωλύειν. [...] Εἰ οὖν τῇ Τύχῃ καὶ τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀναθετέον, τὴν Ἑλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον.*

Γοργίας, *Ἑλένης ἐγκώμιον* 6

Λεξιλόγιο

βούλημα:	θέληση, σκοπός, πρόθεση
Τύχης βουλῆμασι:	σύμφωνα με τις επιθυμίες της τύχης, από βουλές της τύχης
βούλευμα:	απόφαση, σχέδιο, σκοπός
θεῶν βουλευμάσιν:	σύμφωνα με τα σχέδια των θεών
ψηφισμα:	απόφαση, πρόταση που επικυρώθηκε με ψηφοφορία, απόφαση της Εκκλησίας του Δήμου, θέσπισμα, δόγμα της Εκκλησίας

Ἀνάγκης ψηφίσμασιν:	σύμφωνα με τις αποφάσεις του πεπρωμένου, από ψηφίσματα ανάγκης
βία:	με τη βία, βίαια
λόγοις πεισθεῖσα:	επειδή πείστηκε με τα λόγια
άλίσκομαι:	κυριεύομαι, νικιέμαι, πέφτω στα χέρια του εχθρού, καταβάλλομαι, καταστρέφομαι
ἔρωτι ἀλοῦσα:	επειδή κυριεύτηκε από έρωτα
εἰ:	αν
ἄξιος αἰτιᾶσθαι:	αξίζει να κατηγορείται
ὁ αἰτιώμενος:	ο ένοχος
αἰτιόμαι -ῶμαι:	αποδίδω ενοχή σε κάποιον, θεωρώ κάποιον αίτιον
θεοῦ γὰρ προθυμίαν:	γιατί τη θεϊκή θέληση, γιατί την προθυμία του θεοῦ
ἀνθρώπινη προμηθία:	με την ανθρώπινη πρόνοια, με την ανθρώπινη περίσκεψη
κωλύω:	εμποδίζω
θεῶ τὴν αἰτίαν ἀναθετόν:	πρέπει να αποδοθεῖ η κατηγορία σε κάποιο θεό
δύσγλεια:	κακή φήμη, δυσφήμιση
τὴν Ἑλένην ἀπολυτέον:	πρέπει η Ελένη να απαλλαγεί

Μετάφραση στη νεοελληνικὴ

Κείμενο

(Ἑλένη) γὰρ
ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν
ἢ βουλήμασι Τύχης
καὶ βουλεύμασι θεῶν
καὶ ψηφίσμασιν Ἀνάγκης,

ἢ ἀρπασθεῖσα βία,
ἢ πεισθεῖσα λόγοις,
ἢ ἀλοῦσα ἔρωτι.
Εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ πρῶτον,
ὁ αἰτιώμενος
ἄξιός (έστιν) αἰτιᾶσθαι
ἀδύνατον γὰρ κωλύειν
προθυμίαν θεοῦ
ἀνθρώπινη προμηθία.
Εἰ οὖν τὴν αἰτίαν
ἀναθετόν τῇ Τύχῃ
καὶ τῷ θεῷ,
ἀπολυτέον τὴν Ἑλένην
τῆς δύσγλειας.

Μετάφραση

Γιατί η Ελένη
έπραξε όσα έπραξε
ή σύμφωνα με τις επιθυμίες της Τύχης
και σύμφωνα με τα σχέδια των θεών
και σύμφωνα με τις αποφάσεις του
πεπρωμένου
ή γιατί αρπάχτηκε με τη βία
ή επειδή πείστηκε με τα λόγια
ή επειδή κυριεύτηκε από έρωτα.
Και αν λοιπόν είναι για το πρώτο,
ο ένοχος
αξίζει να κατηγορείται·
γιατί δεν μπορεί κανείς να εμποδίζει
τη θεϊκή βούληση
με την ανθρώπινη πρόνοια (= περίσκεψη).
Αν λοιπόν η κατηγορία
πρέπει να αποδοθεῖ στην Τύχη
και σε κάποιο θεό,
πρέπει να απαλλαγεί η Ελένη
από την κακή φήμη (= από τη δυσφήμιση).

Ετυμολογικά

βούλημα < βούλομαι
βούλευμα < βουλεύομαι
ψηφισμα < ψηφίζω
λόγος < λέγω
ἄξιος < ἄγω
αἰτίαομαι -ῶμαι < αἰτία

προθυμία < πρόθυμος
ἀνθρώπινος < ἄνθρωπος
προμηθία < προμηθῆς < προδ + μήτις
ἀδύνατος < ἀ- στερ. + δύναμαι
ἀνατίθημι < ἀνά + τίθημι
δύσκληια < δυσκλήης < δυσ- + κλέος

Γραμματικά

- 1. ἦ:** διαζευκτικός σύνδεσμος.
- 2. βουλήμασι:** δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **τὸ βούλημα** (τοῦ βουλήματος) (= θέληση).
- 3. βουλεύμασι:** δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **τὸ βούλευμα** (τοῦ βουλεύματος) (= σχέδιο).
- 4. ψηφίσμασιν:** δοτ. πληθ. στο ουδ. γένος του τριτόκλιτου ουσ. **τὸ ψηφισμα** (τοῦ ψηφίσματος) (= απόφαση).
- 5. ἔπραξεν:** γ' εν. πρόσ. οριστικής αορίστου του ρ. **πράττω** ή πράσσω, ἔπραττον, πράξω, ἔπραξα, πέπραχα και πέπραγα, ἐπεπράχην και ἐπεπράγειν. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: πράξις, πράγμα, πράκτορας, εισπράκτορας, πρακτικός, άπρακτος, διάπραξη, σύμπραξη, είσπραξη.
ΣΥΝΩΝΥΜΑ: ποιῶ, τελῶ, δρω, ἐργάζομαι.
- 6. ἄ:** αιτ. πληθ. στο ουδ. γένος της αναφορικής αντωνυμίας **ὄς, ἦ, ὄ.**
- 7. βία:** δοτικοφανές επίρρημα τρόπου.
- 8. ἀρπασθεῖσα:** ονομ. εν. στο θηλ. γένος της μετοχής α' παθητ. αορίστου του ρ. **ἀρπάζομαι**, ἤρπαζόμενη, ἀρπασθήσομαι, ἀρπαγήσομαι, ἤρπασάμην, ἤρπασθην, ἤρπάγην, ἤρπασαίμι, ἤρπάσμιην. ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: αρπαγή, αρπαγας, αρπαγμός, τυχάρπαστος, αρπαξιά, αρπακτικός, αρπαγμα.
- 9. πεισθεῖσα:** ονομ. εν. στο θηλ. γένος της μετοχής παθητ. αορίστου του ρ. **πείθομαι**, ἐπειθόμην, πείσομαι, πεισθήσομαι, ἐπεισάμην, ἐπιθόμην,

ἐπείσθην, πέπεισμαι και πέποιθα, ἐπεπείσμιην και ἐπεποίθειν.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: πειθῶ, πειστικός, αμετάπειστος, πεποίθηση.

17. προμηθία: δοτ. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ προμηθία** (τῆς προμηθείας) (= πρόνοια).

18. κωλύειν: απαρ. ενεστώτα του ρ. **κωλύω** (= εμποδίζω, σταματώ), ἐκώλυον, κωλύσω, ἐκώλυσα, κεκώλυκα.

ΟΜΟΡΡΙΖΑ της ν.ε.: κώλυμα, παρακώλυση, ακώλυτος.

ΣΥΝΩΝΥΜΑ: ἀποτρέπω, εἴρω, ἐμποδίζω.

19. ἀναθετόν: ρηματικό επίθετο στο ουδ. γένος του ενικού αριθμού του ρ. **ἀνατίθημι** (= *δεῖ ἀνατίθεναι* = πρέπει να αποδώσει). Το ρηματικό αυτό επίθετο *αναλύεται* ή *ισοδυναμεί* με το απρόσωπο ρ. *δεῖ* + το ενεργητικό απαρέμφατο του οικείου ρήματος.

20. δυσκλείας: γεν. εν. στο θηλ. γένος του πρωτόκλιτου ουσ. **ἡ δύσκλεια** (τῆς δυσκλείας) (= κακή φήμη).

21. ἀπολυτόν: ρηματικό επίθετο στο ουδ. γένος του ενικού αριθμού του ρ. **ἀπολύω** (= *δεῖ ἀπολύειν*).

22. Κατηγορίες ρημάτων του κειμένου

α) **Βαρύτονα:** πράττω, ἄρπάζομαι, πείθομαι, ἀλίσκομαι, κωλύω.

β) **Συνηρημένα ή περισπόμενα:** αἰτιάομαι -ῶμαι.

γ) **Φωνηεντόληκτα από τις παραπάνω κατηγορίες:** κωλύω, αἰτιάομαι -ῶμαι.

ε) **Συμφωνόληκτα από τις παραπάνω κατηγορίες:** πράττω, ἄρπάζομαι, πείθομαι, ἀλίσκομαι.

Χρονικές αντικαταστάσεις

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
πράττει	ἔπραττε(ν)	πράξει	ἔπραξε(ν)	πέπραγε(ν) πέπραγε(ν)	ἔπεπράχει ἔπεπράχει
ἄρπαζομένη	–	ἄρπασθησομένη ἄρπαγισομένη	ἄρπασαμένη ἄρπασθεῖσα	ἠρπασμένη	–
πειθομένη	–	πεισομένη πεισθησομένη	πεισαμένη πιθομένη πεισθεῖσα	πεπεισομένη πεποιθυῖα	–
ἀλίσκομένη	–	ἄλωσομένη	ἄλοῦσα	ἔαλωκυῖα ἠλωκυῖα	–
αἰτιάσθαι	–	αἰτιάσεσθαι αἰτιαθήσεσθαι	αἰτιάσασθαι αἰτιαθῆναι	ἠτιᾶσθαι	–
αἰτιώμενος	–	αἰτιασόμενος αἰτιαθησόμενος	αἰτιασάμενος αἰτιαθεῖς	ἠτιαμένος	–
κωλύειν	–	κωλύσειν	κωλύσαι	κεκωλυκέναι	–

Εγκλιτικές αντικαταστάσεις

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
ἔπραξε(ν)	πράξει	πράξαι ή πράξειε(ν)	πράξάτω

Πραγματολογικά, ερμηνευτικά, ιδεολογικά, αισθητικά

- 1. Γοργίας** (483-388 π.Χ.): γεννήθηκε στους Λεοντίους της Σικελίας και ήταν σύγχρονος του Πρωταγόρα. Υπήρξε μαθητής του Εμπεδοκλή και παρακολούθησε μαθήματα ρητορικής κοντά στους ρήτορες Τισία και Κόρακα. Το 427 π.Χ. απεστάλη στην Αθήνα ως διπλωματικός αντιπρόσωπος της πόλης του. Εκεί γοήτευσε τους Αθηναίους με τη ρητορική του δεινότητα. Κατάλαβε ότι η Αθήνα ήταν κατάλληλη πόλη για την άσκηση της ρητορικής τέχνης. Ανοιξε στην Αθήνα ρητορική σχολή, περιόδευσε σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, διέμεινε πολλά χρόνια στη Θεσσαλία και πέθανε στη Λάρισα το 388 π.Χ.
Ο Πλάτωνας στον ομώνυμο διάλογό του παρουσιάζει το Γοργία ως αλαζόνα. Στην πραγματικότητα όμως ο Γοργίας υπήρξε ονομαστός και άξιος ρητοροδιδάσκαλος, φιλόσοφος και σπουδαίος διανοούμενος. Ενδιαφέρθηκε και για θέματα γλώσσας. Επινόησε ορισμένα ρητορικά σχήματα, όπως είναι τα πάρισα, τα ισόκωλα, τα ομοιοτέλευτα κ.ά., που ονομάστηκαν *γοργίεια σχήματα*. Το έργο του *Έγκώμιον Έλένης* είναι επιδεικτικός λόγος, η γνησιότητα του οποίου αμφισβητείται από πολλούς.
- 2. Κατά το σοφιστή Γοργία**, τέσσερις είναι οι παράγοντες στους οποίους οφείλεται η φυγή της Ελένης με τον Πάρη:
α) οι θεοί και η τύχη, β) η βία, γ) ο πειστικός λόγος και δ) ο έρωτας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες είναι πιο πάνω από τη βούληση του ανθρώπου. Συνεπώς, η Ελένη, κατά το Γοργία, είναι αθώα και δεν ευθύνεται για την πράξη της.
- 3. Το Έλένης έγκώμιον**, που έχει γραφεί στην αττική διάλεκτο, είναι υπόδειγμα ρητορικής δεινότητας. Ο σοφιστής προσπαθεί να υπερασπιστεί το μυθικό πρόσωπο της ωραίας Ελένης. Το συμπέρασμα των λογικών του επιχειρημάτων είναι ότι η Ελένη δεν έχει καμιά ανάμειξη στον Τρωικό πόλεμο. Άρα, την απαλλάσσει από κάθε σχετική ευθύνη και τη θεωρεί αθώα.
- 4. Στη Σπάρτη η Ελένη λατρευόταν ως θεά.** Αναφέρεται μάλιστα ότι ο λυρικός ποιητής Σησίχορος, που έζησε πριν από το Γοργία, είχε χάσει το φως του, γιατί σ' ένα ποίημά του, το *Έλένα*, την είχε κατακρίνει. Γρήγορα όμως κατάλαβε το σφάλμα του και με ένα νέο ποίημά του υπό τον τίτλο *Παλινοψία* ανακάλεσε όσα είχε γράψει στο *Έλένα* και έτσι ξαναβρήκε την όρασή του.
- 5. Τύχης βουλήμασι:** το πρώτο λογικό επιχείρημα με το οποίο ο Γοργίας αναλαμβάνει την υπεράσπιση της ωραίας Ελένης έχει σχέση με την Τύχη, που στη μυθολογία παρουσιάζεται ως νέα γυναίκα με δεμένους τους οφθαλμούς. Κανένας θνητός δεν μπορεί να καθορίσει την τύχη και τη μοίρα του. Κανένας θνητός δεν είναι πιο πάνω από την τυφλή αυτή θεά. Άρα, η Ελένη, που υπέκυψε στην τύχη και τη μοίρα της, δεν μπορεί να είναι υπεύθυνη γι' αυτά που έπραξε.
Για την έννοια της τύχης αξίζει να σημειώσουμε εδώ και τα εξής: Έχουμε συνηθίσει να αποδίδουμε πολλά από τα συμβαίνοντα στη ζωή μας, θετικά ή αρνητικά, καλά ή άσχημα, ωφέλιμα ή επιζήμια, στην τύχη, σ' αυτή τη νεφελώδη, τυφλή και αόριστη θεά που ύμνησαν οι πρόγονοί μας. Αυτή η ακαθόριστη και απροσδιόριστη θεά, που δεν υπόκειται σε κανένα νόμο, άλλους βοηθά και ενισχύει και άλλους καταστρέφει και αφανίζει. Όλοι οι άνθρωποι την επικαλούνται και εύχονται να τους δείξει το καλό της πρόσωπο, να τους συνδράμει στις όποιες

ενέργειες και δραστηριότητές τους, να συμμαχήσει μαζί τους. Είναι προφανές ότι δεν αρκούν πάντα οι προσπάθειες και οι αγώνες του ανθρώπου για να επιτύχει το σκοπό του, απαιτείται παράλληλα και η εύνοια της τύχης.

Ο κωμικός ποιητής Μένανδρος τονίζει πως δεν υπάρχει κανείς στον κόσμο που να μη μέμφεται την τύχη για οτιδήποτε κακό ή δυσάρεστο του συμβαίνει. Και οι αντίθετες καταστάσεις, δηλαδή η επιτυχία και η ευτυχία, θεωρούνται δώρο της τύχης. Είναι, λοιπόν, προφανής η σημασία που αποδίδει ο άνθρωπος από τα πολύ παλιά χρόνια σ' αυτή την τυφλή θεά. Ο ρήτορας Ισοκράτης στην επιστολή του προς το Δημόνικο είχε γράψει τα εξής: «Κανέναν να μην ονειδίσεις για τη συμφορά του, γιατί η τύχη είναι κοινή και το μέλλον αόρατο» (μτφ. Γ. Χ. Σ.).

6. **θεῶν βουλεύμασι:** τη δούληση των θεών δεν μπορεί ο άνθρωπος να την αλλάξει. Η δούληση των θεών είναι πιο πάνω από τις δυνάμεις του ανθρώπου. Συνεπώς, αν ήταν θέληση των θεών να γίνουν όσα έγιναν, τότε η Ελένη είναι αθώα και δεν ευθύνεται για όσα έπραξε.
7. **Ἀνάγκης ψηφίσμασιν:** ο άνθρωπος δεν μπορεί να αποφύγει το πεπρωμένο του, τη μοίρα του. Γνωστό είναι το ακόλουθο σχετικό γνωμικό: *Τὸ πεπρωμένον φυγεῖν ἀδύνατον*. Στην Ἀνάγκη μάλιστα πείθονται και υπακούουν και οι ίδιοι οι θεοί: *Ἀνάγκα καὶ θεοὶ πείθονται*. Αν, λοιπόν, η Ελένη έπραξε όσα έπραξε σύμφωνα με τις αποφάσεις του πεπρωμένου ή της Ανάγκης, τότε απαλλάσσεται από κάθε ευθύνη για τις όποιες πράξεις της.
8. **βία:** συνεχίζεται η επιχειρηματολογία του Γοργία για την υπεράσπιση της Ελένης προβάλλοντας την έννοια της βίας. Ο άντρας είναι πιο δυνατός από τη γυναίκα. Αν ο Πάρης άσκησε βία στην Ελένη για να τη φέρει στην Τροία αρπάζοντάς την από τη Σπάρτη, είναι βέδαιο ότι η γυναίκα του Μενελάου δεν μπορούσε, ως πιο αδύναμη από τον Πάρη, να αποτρέψει την αρπαγή της. Άρα, δε φταίει η ίδια για όσα έγιναν.
9. **λόγοις πεισθεῖσα:** ένα ακόμη λογικό επιχείρημα είναι ότι η Ελένη ακολούθησε τον Πάρη, γιατί πείστηκε στα λόγια του. Ο λόγος έχει δύναμη, πείθει. Αν ο Πάρης κατάφερε να τη γοητεύσει και να την πείσει με τη δύναμη του λόγου, τότε και πάλι η Ελένη είναι αθώα και δεν έχει ευθύνη για όσα έπραξε. Άρα, η Ελένη δεν είναι ένοχη.
10. **ἔρωτι ἀλοῦσα:** κανένας δεν μπορεί να αντισταθεί στον έρωτα. Κατά το Σοφοκλή, ο έρωτας είναι «ανίκητος». Αν λοιπόν η Ελένη ακολούθησε τον Πάρη, γιατί τον ερωτεύτηκε, δεν πρέπει να θεωρηθεί ένοχη για όσα έπραξε, αφού ο έρωτας κυριάρχησε στην ψυχή της και κατέστησε αδύναμες τις νοητικές και βουλητικές δυνάμεις της.
11. **θεοῦ γὰρ ... κωλύειν:** είναι αδύνατο να εμποδίσει κανείς τη θεϊκή θέληση. Ο άνθρωπος είναι θνητός και αδύναμος· τα όρια του ανθρώπινου νου είναι πεπερασμένα· τα πάντα εξαρτώνται από τη θέληση των θεών.
12. **Εἰ οὖν ... ἀπολυτέον:** η Ελένη πρέπει να απαλλαγεί από την κακή της φήμη, αν για όσα έπραξε πρέπει η ευθύνη να αποδοθεί στην Τύχη, στους θεούς ή ακόμη και σε άλλους παράγοντες που αναφέραμε πιο πάνω.
13. **Αισθητικά στοιχεία**
 - α) **ἡ Τύχης βουλήμασι καὶ θεῶν βουλεύμασι καὶ Ἀνάγκης ψηφίσμασιν:** πολυσύνδετο.
 - β) **ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν:** επανάληψη του ρ. ἔπραξεν.

- γ) *δία ἀρπασθεῖσα – λόγους πεισθεῖσα*: ομοιοτέλευτο ή ομοιοκατάληκτο.
 δ) *ή δία ἀρπασθεῖσα, ή λόγους πεισθεῖσα, ή έρωτι άλοῦσα*: πολυσύνδετο.
 ε) *εί μὲν οὖν διά τὸ πρῶτον* (ενν. *έπραξεν ά έπραξεν*): σχήμα από κοινού (βραχυλογία).
 στ) *αἰτιᾶσθαι ό αἰτιώμενος*: παρονομασία ή παρήχηση ή ετυμολογικό σχήμα.

Θεματικό κέντρο

Λογικά επιχειρήματα του σοφιστή Γοργία με τα οποία απαλλάσσεται η Ελένη για όσα έπραξε.

Νοηματική απόδοση του κειμένου

Ο σοφιστής Γοργίας στο έργο του *Έλένης έγκώμιον* κάνει επίδειξη της ρητορικής του δεινότητας και προσπαθεί με λογικά επιχειρήματα να την υπερασπιστεί και να αποδείξει ότι για τον Τρωικό πόλεμο και για όσα έπραξε δε φέρει απολύτως καμιά ευθύνη. Η φυγή της Ελένης μπορεί να οφείλεται σε κάποιον από τους διάφορους παράγοντες, όπως στην Τύχη ή στη θέληση των θεών ή στις αποφάσεις του πεπρωμένου ή στον έρωτα ή στα πειστικά λόγια του Πάρη ή ακόμη και στη δία που ενδεχομένως ο γιος του Πριάμου άσκησε πάνω της. Όλοι όμως αυτοί οι παράγοντες είναι ανώτεροι από την ανθρώπινη βούληση. Το τελικό συμπέρασμα όλων των λογικών του συμπερασμάτων είναι ότι η Ελένη είναι αθώα και πρέπει να απαλλαγεί από την κακή της φήμη.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου, σελ. 101

1 Ποιες εκδοχές σχετικά με τον μύθο της Ελένης προσφέρουν τα παραπάνω αποσπάσματα;

Απάντηση

Το απόσπασμα από το ποίημα *Ελένη* του Γιώργου Σεφέρη τονίζει με έμφαση ότι η Ελένη «δεν μπήκε στο γαλαζόπλωρο καράδι» και «ποτέ δεν άπτησε την αντρειωμένη Τροία». Η σύζυγος του Μενελάου βρισκόταν στην Αίγυπτο, στο Δέλτα του Νείλου ποταμού, ενώ ο Πάρης «μ' έναν ίσκιο πλάγιαζε σα να ήταν πλάσμα απόφιο». Και αυτό, γιατί έτσι το είχαν αποφασίσει οι θεοί.

Στο απόσπασμα από το έργο του σοφιστή Γοργία *Έλένης έγκώμιον* η Ελένη έφυγε στην Τροία με τον Πάρη. Η φυγή της αυτή ενδεχομένως οφείλεται σε έναν από τους διάφορους παράγοντες, όπως στην Τύχη ή στη θέληση των θεών ή στην Ανάγκη και στο πεπρωμένο της ή στον πειστικό λόγο του Πάρη ή στην άσκηση βίας ή στον έρωτα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες είναι, κατά το Γοργία, ανώτεροι από την ανθρώπινη βούληση. Το τελικό του συμπέρασμα είναι ότι η Ελένη είναι αθώα και δεν ευθύνεται για την πράξη της, αφού δεν μπορούσε παρά να υποκύψει στους παράγοντες αυτούς, που ήταν πιο πάνω από τη θέλησή της.

2 Ποια κοινά στοιχεία συνδέουν τα παραπάνω αποσπάσματα με το κείμενο της Ενότητας;

Απάντηση

Κοινά στοιχεία που συνδέουν τα σχετικά αποσπάσματα του Γ. Σεφέρη και του Γοργία με το κείμενο της ενότητας από το δεύτερο βιβλίο της ιστορίας του Ηροδότου είναι τα ακόλουθα:

- α) Το κύριο πρόσωπο και στα τρία αυτά κείμενα είναι η ωραία Ελένη του Μενελάου.
- β) Αυτός που οδήγησε ή άρπαξε την ωραία Ελένη από τη Σπάρτη και την έφερε στην Τροία είναι ο γιος του Πριάμου Πάριος ή Αλέξανδρος.
- γ) Η φυγή της Ελένης με τον Πάρι ή η αρπαγή της από το γιο του Πριάμου ήταν η αιτία για τον καταστροφικό δεκαετή Τρωικό πόλεμο, παρόλο που ο Γοργίας με τη ρητορική του τέχνη προσπαθεί να τη δικαιολογήσει και να την αθώσει για τις πράξεις της.
Η Ελένη λοιπόν είτε με την αληθινή σωματική της υπόσταση είτε με το είδωλο και ομοιωμα της έκανε Τρώες και Αχαιούς να σφάζονται άδικα επί δέκα έτη.
- δ) Το γεγονός της κατάληψης της Τροίας από τους Αχαιούς παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της θείας δούλησης. Το «φθονερὸν θεῖον» τιμώρησε τον Πάρι για την ασέβεια που διέπραξε με το να αρπάξει την ωραία γυναίκα του Μενελάου. Ο Πάριος υπερέδη κάποια όρια και προκάλεσε το θεϊκό φθόνο. Το έγκλημα του Πάριου δεν μπορούσε να μείνει ατιμώρητο. Το θεῖον λοιπόν θέλησε να καταστήσει φανερό ότι τα σοβαρά αμαρτήματα επισύρουν ολέθριες συνέπειες γι' αυτούς που τα διαπράττουν.
Το ότι συνεργούσε η θεία δούληση στην τιμωρία του Πάριου και κατ' επέκταση στην καταστροφή της Τροίας φαίνεται από τα ακόλουθα στοιχεία των κειμένων:
 - α. *Τοῦ δαμονίου παρασκευάζοντος...* (από την ιστορία του Ηροδότου).
 - β. *Ἔτσι τὸ θέλαν οἱ θεοὶ* (από την *Ἑλένη* του Σεφέρη).
 - γ. *Θεῶν δουλεύμασι* (από το *Ἑλένης ἐγκώμιον* του Γοργία).

3 Γνωρίζετε άλλα έργα βασισμένα στον μύθο της ωραίας Ελένης;

Απάντηση

- α. Ο λυρικός ποιητής Σησίχορος του βου π.Χ. αιώνα είχε γράψει ένα ποίημα με τίτλο *Ἑλένα*, στο οποίο κατέκρινε τη σύζυγο του Μενελάου για τις πράξεις της. Τυφλώθηκε όμως και αναγκάστηκε, για να ξεευμενίσει τη θεά Ελένη, να γράψει ένα άλλο ποίημα, την *Παλινοφάδιαν*, με το οποίο ανασκεύαζε τις εναντίον της κατηγορίες και αποκαθιστούσε τη φήμη της. Ἔτσι, ξαναβρόχη την όρασή του.
- β. Ο τραγικός ποιητής Ευριπίδης (480-406 π.Χ.) έγραψε την τραγωδία *Ἑλένη*. Άλλαξε τελείως το μύθο της αρπαγής της ωραίας Ελένης του Μενελάου και αντιμετώπισε την ηρωίδα ευνοϊκά. Κατά τον ποιητή, η πραγματική Ελένη οδηγήθηκε από τον Ερμή στην Αίγυπτο, όπου έμενε κοντά στο βασιλιά Πρωτέα. Ἔτσι, ο ωραίος Πάριος, αντί της αληθινής Ελένης, απήγαγε το έμψυχο είδωλό της, το οποίο πήρε και ο Μενέλαος μετά την άλωση του Ιλίου.
- γ. Εκτός από το Γ. Σεφέρη, πολλοί άλλοι Έλληνες ποιητές και πεζογράφοι ασχολήθηκαν με το μύθο της ωραίας Ελένης, όπως ο Ν. Καζαντζάκης, ο Γ. Ρίτσος και ο Οδ. Ελύτης. Από τους ξένους λογοτέχνες σημειώνουμε τον G. Apollinaire και τον P. J. Jouve.

